

על פי התורה אשר ירוך
Yorucha

IN-DEPTH BUSINESS HALACHA CURRICULUM

**קובץ
מראי
מקומות
עומקא דדינא**

הלכות ירושה

THE LAWS OF INHERITANCE

PART TWO

**THIS VOLUME HAS BEEN DEDICATED BY:
ALEX & SUSAN EDELMAN**

לעילוי נשמת

שלמה בן אלכסנדר צבי ז"ל
בתי' רחל בת ישראל יצחק ע"ה
חיים דב בן ישראל יעקב ז"ל
פייגא בת יקותיאל יהודה ע"ה

על פי התורה אשר יורוך

Yorucha

IN-DEPTH BUSINESS HALACHA CURRICULUM

PREPARED BY

Rav Yitzchak Grossman
Dayan at the Bais HaVaad

Rav Dovid Grossman
Rosh Bais HaVaad

Rav Baruch Fried
Dayan and Yorucha Project Editor

Rabbi Chaim Belsky
Head of Yorucha Development

Rav Ariel Ovdia
Dayan and Editor

Rabbi Yaakov Tescher
Director of Torah Projects

A project of **BAIS HAVAAD**
HALACHA CENTER

1.888.485.VAAD(8223) | 732.232.1412

WWW.BAISHAVAAD.ORG/YORUCHA

YORUCHA@BAISHAVAAD.ORG

BAIS HAVAAD HALACHA CENTER
105 RIVER AVENUE, SUITE #301
LAKEWOOD, NJ 08701
501C3 TAX EIN# 26-3711474

BAIS HAVAAD DIVISIONS

Business
Halacha
Services

Bais Din
& Dispute
Resolution

Zichron
Gershon Kollel
for Dayanus

Medical
Halacha
Center

Kehilla &
Bais Din Primacy
Initiative

Halachic Awareness
& Education

תוכן העינים

חלק ג' - דינא דמלכותא, מנהג, ותקנות

- 64 דינא דמלכותא נגד ירושת התורה
- 71 תקנות ליתן ירושה לבנות
- 75 תקנת רבינו תם
- 78 אם בנות היורשות מדין המלכות חייבות לחתום בחנם

חלק ד' - צוואות

- 91 מצוה לקיים דברי המת
- 99 צוואות של הערכאות
- 104 כיבוד אב ואם
- 114 שטר חצי זכר
- 122 סיכומי הלכות ירושה

THIS VOLUME HAS BEEN SPONSORED BY:

ATTORNEY AND COUNSELOR AT LAW
MBINDERLAW.COM | NY-718.514.7575 | NJ-732.333.1854 | MONET@MBINDERLAW.COM
ESTATE PLANNING. PROBATE. ELDER LAW. REAL ESTATE.

YORUCHA FOUNDERS

LOWINGER FAMILY

ר' מאיר משה בן בן ציון הלוי ז"ל • מינקא בת משה שמואל
ע"ה • ר' דוד בן ברוך בענדיט ז"ל • גאלדא בת משה דוד
ע"ה • ר' יונה בן יצחק ז"ל • מרים בת חיים ע"ה

ARYEH WEISS & FAMILY

לע"נ ר' אברהם נחמן ב"ר זאב וולפסון זצ"ל

In memory of
HARAV YOSEF GROSSMAN ZT"l
לע"נ הרב יוסף ישראל ב"ר משה גרוסמן זצ"ל

**MR. HOWARD
ZUCKERMAN Z"l**
ר' צבי יעקב בן פסח יהודה ז"ל
By his wife Mrs. Rosalyn Zuckerman

BARRY LBOVITS & FAMILY

YORUCHA CORPORATE SPONSORS:

MAAREH MEKOMOS DEDICATIONS

DINA DMALCHUSA & MINHAG BMAMMON
Dedication available

MISHPITEI HAMAMMON & HILCHOS GEZEL
Dedication available

GEZEL AKUM & GENEIVAS DA'AS
Dedication available

HALACHOS OF EMPLOYMENT
 לע"נ ר' שלמה בן ר' אביגדור משה ז"ל | האשה מלכה בת ר' משה ע"ה | ר' יצחק יעקב בן ר' אליהו ז"ל | האשה רבקה בת ר' גבריאל חיים ע"ה
 Dedicated by Mr. & Mrs. Avigdor Fried

HALACHIC DEALS & DOCUMENTS
Dedication available

BUSINESS & EMPLOYMENT ON CHOL HAMOED
Dedication available

CORPORATE CHAMETZ
Dedication available
 Distribution sponsored by Reb Shimshon Bienstock & Family
 in honor of the Yorucha Chabura at the Kollel Los Angeles and its Rosh Chabura - Rabbi Zalman Frager

PARTNERSHIPS & CORPORATIONS
Dedication available
 Distribution sponsored by Mr. & Mrs. Meir Futersak
 לכות רפואה שלמה לכל חולי ישראל

INFRINGEMENT & COMPETITION
 Dedicated in memory of Rav Yehuda Kelemer זצ"ל
 Young Israel W. Hempstead Led by R' David Felt, R' Aaron Gershonowitz
 Eitz Chayim Dogwood Park Led by Rabbi Dov Greer

COMMITMENTS & KINYANIM
 Dedicated
 לזכר ולע"נ ר' אברהם דוב ב"ר יצחק מנחם הכהן ווענגראו ז"ל נפטר י"ב סיון תשמ"ז תנצב"ה. הונצח ע"י משפחתו

ONAAH & MEKACH TAOS
 Sponsored by
 Frankel Ruben Klein, Attorneys at Law
 Mayer S. Klein, Managing Partner
 בע"ה Solving serious business problems.

TZEDAKAH & MA'ASER I
 Dedicated by the Yorucha Chabura at Khal Zichron Moshe Dov - Far Rockaway, NY
 in honor of their Mara D'asra and Rosh Chabura Rav Aaron Eliezer Stein Shlit"e
 בזכות ר' שמואל ברוך הי"ט ומשפחתו עמו"ש

TZEDAKAH & MA'ASER II
 Dedicated by the Yorucha Chabura at
 in honor of their Rosh Chabura הרב מיכאל איללעס שליט"א
 Monsey, NY

SHEMITAH & PRUZBUL
 Dedicated
 לע"נ ר' אברהם נתמן ב"ר זאב ולפסון זצ"ל

LOANS, GUARANTORS, & BANKRUPTCY
 Dedicated by the Yorucha Chabura at Lido Beach, NY in honor of their Rosh Chaburah, Rabbi Yakov Lowinger

RIBBIS FUNDAMENTALS
 This volume has been sponsored by
 STEINMETZ | LLC
 ATTORNEYS AT LAW
 לע"נ ר' אברהם ברוך בן יעקב יצחק ז"ל ולע"נ פיידיא נעמא בת ר' מאיר הערץ ע"ה

RIBBIS IN COMMERCE
 לע"נ ר' שלמה בן ר' אביגדור משה ז"ל | האשה מלכה בת ר' משה ע"ה | ר' יצחק יעקב בן ר' אליהו ז"ל | האשה רבקה בת ר' גבריאל חיים ע"ה
 Dedicated by Mr. and Mrs. Avigdor Fried

PROFESSIONAL ADVICE AND MALPRACTICE
Dedication available

BROKERAGE AND LASHON HARAH IN BUSINESS
 Sponsored by Mordechai & Chaya Klein

YICHUD AND GENDER-RELATED ISSUES
Dedication available

AVODAH ZARAH AND ISSUREI HANA'AH
Dedication available

THE BAIS DIN PROCESS
 ר' שמואל ברוך הי"ט ומשפחתו עמו"ש
 Far Rockaway, NY

PESHARA & ARKAOS
 THE SPRING ARKANSAS

SHABBOS & COMMERCE
Dedication available

HALACHOS OF SHOMRIM
Dedication available

AGENCY AND POWER OF ATTORNEY
Dedication available

THE LAWS OF TORTS
 Dedicated by Dr. and Mrs. Aharon Lancz

HALACHOS OF SHECHEINIM
Dedication available

THE LAWS OF DURESS
Dedication available

RETURNING LOST OBJECTS
Dedication available

Sugya Introduction

Concepts that will be discussed in this topic

Unlike typical monetary law where parties are generally free to use and give away their money in any way that suits them, the Torah delineates a specific order for inheritance, and one cannot simply bequeath their assets to others. There are mechanisms for how it can be done, but if it is not done correctly, the Torah order will supersede the mere intent of the deceased. Even local custom, which has significant sway in other areas of halacha, will not be followed if it contravenes the laws of Yerusha. According to most Poskim, the same would apply to secular laws, and *Dina D'malchusa Dina* would not override the laws of Yerusha. Thus, a secular will may not be effective at all if it contradicts or alters the Torah system of inheritance.

There are several noteworthy aspects of Yerusha that go against common law, such as that sons are primary heirs over daughters, and that a wife does not inherit her deceased husband. There are ways that this can be circumvented, and even in the times of the Rishonim it was customary for daughters to receive a share of their father's estate. The sources

for this, and the mechanisms for doing so, will be discussed at length.

Another important topic is that of *bechor*, where the Torah requires that the firstborn son be given a double portion of the inheritance. The Torah limits this double portion, as well as the general inheritance of a husband, to assets that were in the possession of the deceased at the time of death. A major dispute emerges regarding monies deposited in a bank account, whether or not this is considered possessed.

As a rule, Chazal were very displeased with one who alters the normative order of inheritance, even from one heir to another. Poskim discuss whether this applies to heirs who aren't righteous or have not treated the testator properly. The question is raised whether this even applies to leaving a portion of the estate to charitable causes.

In the final segment, we discuss how wills and testaments can be effective, and whether and when the deceased's wishes must be carried out even when the heirs aren't legally bound to do so.

BUSINESS HALACHA daily

BAIS HAVAAD HALACHA CENTER

QUESTIONS ON Inheritance

Below are some practical scenarios that will apply to the material

1

A parent wishes to leave a substantial portion of his estate to a yeshivah or chesed organization upon his death, and his or her children object that it is inappropriate to deprive them of their rightful inheritance. Who is right?

2

Both parents of a family pass away within a few weeks of each other, leaving several sons, including one who is a bechor. Does the bechor get a double portion of his parents' assets? Does the bechor's entitlement to a double portion apply to any oldest son, or are there exceptions?

4

A parent passes away without a will, leaving sons and daughters. His sons argue that they are entitled to the entire estate according to Torah law, and they demand that their sisters sign any legal documents necessary in order for them to obtain legal title to the property of the estate, such as real estate and financial accounts. Are the daughters obligated to do so?

3

A man passed away, leaving a will bequeathing his property to all his children, sons and daughters, equally. The will was prepared by a lawyer, in accordance with secular law. Are the sons, who inherit the entire estate according to Torah law, obligated to honor the will?

Join BHD and receive a 3-5 minute video post derived from the current Yorucha topic.

JOIN "BUSINESS HALACHA DAILY" TODAY!

For answers to these questions, and for more Q&A topics like these, visit baishavaad.org/daily
To sign up to the Business Halacha Daily WhatsApp group messages 732.232.1412

חלק ג'

דינא דמלכותא, מנהג, ותקנות

תוכן הענינים

- דינא דמלכותא נגד ירושת התורה 64
- תקנות ליתן ירושה לבנות 71
- תקנת רבינו תם 75
- אם בנות היורשות מדין המלכות חייבות לחתום בחנם.....78

For the Halacha Shiur on Laws, Customs, and Edicts, see pages 86-88

קטן, אם יש כח ציד בית דין כגון אגן הדדיוטות אגן להוציא מידו, הואיל ונראה לבית דין שהדבר הברחה בעלמא וכמתנת בן חורין¹, וגם זה לא ניתנה² אלא כדי להבריחה מצעל חוב, הודיעני אם יש לעשות תקנה לכך.

תשובה אף על פי שראיתי בימי הגדולים אשר בארץ המה שהיו המערימים עושים כן, ונהגו הגדולים נ"נ ענותנות יתרה וחשכו שבעט מהם, עם כל זה אני אומר כי זו מלוא רבה, וכל אשר דן בזה³ דין אמת לאמתו, שחורחנו אמתית ורוחקת⁴ בשמי ידים עושה רשעה, וכדקאמר ליה רב חסדא למרי בר איסק⁵ הכי דאיננא לך ולכל אלימי חברך.

ומכל מקום צדון שלפנינו, מן הדומה להבין⁶ פשוט לגבות ממנו אף כשמתאם לומר שהמתנה גמורה בלא שום הערמה. שלא אמרו אין נזקקין לנכסי יומאים אלא משום חשש זררי, דק"ל כרב הוגא בריה דרב יהושע, דגרסינן בערבין צפרק שום הימומים⁷ שמתיה ומית בשמתיה והילכתא כרב הוגא בריה דרב יהושע. וזה כיון שעמד האב צדין נחקיים⁸ השטר בחומתו וצין גביית בית דין לגמרו של דבר גומר⁹ זה ונתן, דבר ברור הוא זה שאין כאן¹⁰ כלום לא משום שובר ולא משום זררי, והוא ליה כמית בגו זימניה דגובין אפילו מימתי ואפילו הם קטנים¹¹, ואי נמי כשחייב¹² מודה ושמתיה ומת בשמתיה. ואפילו מלוא על פה לדין דק"ל¹³ שעבדא דאורייתא גובה מן הירשאים ואפילו קטנים, והוא שיש עדים שלא הגיע זמנו של מלוא וכדריש לקיש¹¹, אי נמי בשהעידו עדים דעדין הוא ציד אציהם. וזה נראה לי ברור ואין צריך לפנים.

סימן רנד

שאלת מעשה היה בפירפייאן, בראובן שהשיא את בתו ללא לשמעון, והכניס לו עמה סך ממון צנידונית, וילדה לו בת, ואחר כך מתה ללא ואחר זמן מתה גם כן הבת שילדה לו. ועכשיו עמד ראובן ומצע צדיני הגויים שיחזיר לו

אוחו ממון הנדוניא שהכניס לו עם ללא בתו. ואף על פי שהצעל יורש את אשמו והאב את בתו צדיני ישראל, טוען ואומר שאין לחוש לירושת הצעל, כיון שהכל יודעים שהם הולכים צדיני הגויים, והרי כל הנושא אשה שם כאלו התנה כן, וכמו שאמרו¹ גמלי דערציא אשה גובה פורנא מהם לפי שאסמכתין עליהם, ואף על פי שאין כתובה נגבית מן המטלטלין², ועוד סמכו הגאונים ז"ל ומקנו שיהא כל בעל חוב גובה מטלטלין דיתמי. ועל ירושת האב צנכסי הבת, טוען שהמלך חקק צנימוסיו שכל שימות הולד תוך זמן ידוע שיהא מה שיש לו מזל האם ליורשי האם, ודינא דמלכותא דינא³.

תשובה כל דבר שבממון מנאו קיים⁴. ובאמת אמרו שמתין צנענין זה, וכדאמרינן צירושלמי⁵ הני דכתבין אין מיתת בלא צניס מהדיר מוהרר לבי נשא תנאי ממון וקיים. ומוסיף אני על זה שבכל מקום שנהגו להתנות ולעשות כזה תנאי, אפילו הנושאים שם סתם גובין מהם אם מתה בלא צניס, שכל הנושא סתם על דעת הנוהג שם בישראל נושא, וזהו שקראוהו צפרק המקבל⁶ דרישת⁷ הדיוט.

ומכל מקום לנהוג כן מפני שהוא משפט גויים, באמת נראה לי שאסור, לפי שהוא מחקה את הגויים, וזה שהזכירה תורה⁸ לפנייהם ולא לפני גויים, ואף על פי ששניהם רוצים בכך והוא דבר שבממון, שלא הניחה תורה את העם שהוא לנחלה לו על רנוס שייקרו את חקות הגויים ודיניהם. ולא עוד אלא אפילו לעמוד לפנייהם לדין אפילו צדבר שדיניהם כדין ישראל⁹. על כן אנו פה תמהים מקום המשפט צעירכס מקום תורה ויתרון דעת, איך נתנו יד לכלל דברים אלו שאסרתן תורה שלמה שלנו, ומה ממון יתהנה לירש שלא כחורחנו¹⁰.

והמביא ראיה בזה מגמלי דערציא טועה, דכתובה מן הדין היה לגבות ממטלטלין, דמיניה אפילו מגלימא דעל כתפיה¹¹, אלא ששמעו¹² רבנן דברי רבי

Although the Torah generally recognizes common business customs as binding, as if the parties had explicitly agreed to abide by them; regarding the laws of inheritance one is not to follow the local customs and dictates of the non-Jews if they contradict the Torah laws of inheritance. Doing so is akin to uprooting the entire Torah. Similarly, one cannot apply the doctrine of Dina D'malchusa to abrogate the laws of Yerusha, and one who unduly takes possession of an inheritance based on the law of the land is a thief.

שו"ת הרשב"א ח"ו סימן רנד
דעת הרשב"א דאף על גב דהמתנה על מה שכתוב בתורה בכל דבר שבממון תנאו קיים, ובכל ענין שיש מנהג היו כאילו התנו כן בפירוש, מכל מקום אי אפשר לבטל ירושת הבעל על פי מנהגם ומשפטם של הגוים, וזה נכלל באיסור של "לפניהם ולא לפני גוים" (שהוא המקור לאיסור לדון בערכאות של גוים), וחם ושלום לעשות כן. גם אסר לילך בתר דינא דמלכותא דינא לבטל ירושת התורה, והעושה כן ונטל ירושה שלא כדון גזל הוא בידו.

המלכות, ודינא דמלכותא אמרו דינא דמלכא לא אמרו, וכל מה שאינו מחקי המלוכה אף על פי שאמר עכשיו המלך כן אינו דין, וכן הסכימו הראשונים ז"ל²⁶. וכן אינו דין אלא במה שיש לו למלך חובלת, כאותה שאמרו בפרק הגזול בתרא²⁷ אמר שמואל דינא דמלכותא דינא מדע דקטלי דיקלי וגשרי גשרי ועבריני עליהו, ואקשינן והא לא עבדי מאי דאמר מלכא מלכא אמר זילו קטולו לכולהו באגי ואינהו קטלו מחד מחד²⁸ באגא שליחא דמלכא כמלכא ולא טרח. וכהנהו נמי דפרק חוקת הצמים²⁹ בדורא דרעותא דמלכא אמר מאן דיהיב טסקא ליכול ארעא והני זיההוריו³⁰ דמזבני ארעא לטסקא. וכן כל כיוצא בזה³¹. ואי נמי במה שישראל עושה עם ישראל חבירו מדעת עצמו, כאותה שאמרו בפרק קמא דגיטין³² מתניתין דכל השטרות העולות בערכאות שלהן כשרים חוץ מגיטי נשים, דאקשינן קא פסיק ותני כל השטרות ואפילו שטרי מתנה במאי קני בהאי שטרא חספא בעלמא הוא, ופרקינן תני חוץ מגיטי³³ נשים ואיכא דאמרי משום דינא דמלכותא דינא, כלומר אף על פי שמגד דיני המלך אינו מועיל כיון שבמתנה אין צו חובלת למלך, כיון שזה מדעתו עשה מתנתו בערכאות הרי קבל עליו לילך בזה כדיני המלכות שאמר שכל שטר שיעלה בערכאות שיועיל ויקנה³⁴, וצדבר שבממון יכול לשעבד עצמו וליתן משלו שלא מן הדין כמו שאמרו³⁵ מתנה שומר חנם להיות כשואל, וכענין ערב דמשמעבד³⁶ אף על גב דהוי אסמכתא³⁷.

סימן רנה

(א"ה בחלק ג' סי' שמ"ג).

סימן רנו

(א"ה בחלק ד' סי' קל"ג).

סימן רנז

(א"ה במיחותא סי' ק"ה).

מאיר¹³ שאין סמיכת האשה חוקה עליהם משום שבגייתא לזמן מרובה¹⁴, ובערביא שכל עסקיהם בגמלים סמיכתה עליהם, שאין קונון קרקע אדרבא ימכרו קרקע להחעסק בגמלים¹⁵. וכן הגאונים ז"ל שתקנו לגבות עכשיו מטלטלין דיתמי¹⁶, לפי שראו חכמי ישראל שכן יפה להם לישראל לפחות דלת בפני לוח, וחכמי ישראל הם כאציהם של ישראל וחייב לשמוע להם. וגדולה מזו אמרו¹⁷ שבית דין מתנין לעקור ד"מ וסמכו¹⁸ על מה שאמרה תורה אשר ירוך וכ"ש למגדר מילתא. אבל ללמוד מזה לילך בדרכי הגויים ומשפטיהם ח"ו לעם קדוש לנהוג ככה. וכל שכן אם עמה יוסיפו לחטא, לעקור נחלת האב על הבנים¹⁹. וסומך על משענת קנה הרצוף הזה ועושה אלה, מפיל חומות התורה ועוקר שרש וענף, והתורה מידו תבקש, ומרבה הונו בזה בפועל כפיו נוקש.

ואומר אני שכל הסומך בזה לומר שמוטת משום דינא דמלכותא, טועה וגזלן הוא וגולה ישיב וחם ליה דאפילו²⁰ גולה ישיב רשע מיקרי כדאיתא בפרק הכונס²¹. ואם נאמר כן בטלה ירושת בנו הבכור דכל²² הנחלות ותירש הצת עם הבנים, ובכלל עוקר כל דיני התורה השלמה, ומה לנו לספרי הקודש המקודשים שחברו לנו רבי ואחריו רבינא ורב אשי, ילמדו את בניהם דיני הגויים ויבנו להם צמות טולאות צבית מדרסי הגויים, חלילה לא תהיה כואת בישראל ח"ו שמה תחגור התורה עליה²³ שק.

ובמה שאמרו דינא דמלכותא דינא יגעתי הרבה, שאמרתו אפשר דשמואל אמר כן כשהמלך רוצה שידינו בארצו חכמי הגויים וע"ז²⁴ הספרים שנחברו להם, והמלוה את חבירו שלא בעדים אינו נאמן לומר פרעתי ומי שגובה כן על ידי ערכאות הגויים ודאי גזלן הוא. וא"ת לומר בזה שהלוח נעשה כמאן דאמר ליה מהימנת עלי למימר דלא פרענא²⁵, הנה כדיניהם שאפילו הלוקח חפץ מחבירו אם יש למוכר ראיה שהיה שלו מוסיפו מיד הלוקח, ולא שצקת חיי לכל צריה.

וכך ראיתי, שאין הדברים אמורים אלא במה שהוא נעשה כדיני המלכות, שכל עם ועם יש לו חקים ידועים כדיני

שורש ח

ועוד פשיטא דלא גרע מקום שנהגו לעשות גויל יתר על ר' טפחים דאמר התם דאין הולכים אחריו מפני שהוא מנהג שטות.

ועוד דלא יהא כח המנהג גדול מכח שנתנה תורה לכל אדם להנחיל את בניו להוסיף לזה ולמעט לזה כדכתיב והיה ביום הנחילו את בניו וגו' ואפילו הכי שנינו פרק יש נוחלין (ב"ב קכו, ב) האומר איש פלוני בני בכור לא יטול פי שנים לא אמר כלום, וכי תימא אדרבה נדמיהו למה ששנינו המחלק נכסיו ע"פ וכו' או שהשוה להם את הבכור דבריו קיימים אם לא אמר בלשון מתנה, פשיטא דאיכא לדמויי לההיא דאין פלוני בני בכור יטול פי שנים ולא לההיא דדבריו קיימים, דהתם היינו טעמא דדבריו קיימים דאמר בלשון מתנה ואין כאן עקירה ממה שכתוב בתורה שהרי אדם יכול ליתן מתנה משלו ודוקא בדרך נחלה אמרה תורה לא יוכל לבכר וגו' כדכתיב והיה ביום הנחילו את בניו וגו' אבל לתקן ולהנהיג דבר כולל ושוה לכל בכור שלא יטול פי שנים ואפילו היכא שלא התנה עליו בלשון מתנה פשיטא דאין עקירה מה שכתוב בתורה גדול מזה.

ושלום מאתי הצעיר יוסף קולון בן מהר"ר שלמה זליה

ועל אשר שאלת זה ימים, אמת הוא כי נאכד כתבך אמנם כמדומה אני שהשאלה היתה באחד שרוצה להפקיע ירושת בן הבכור באמרו כי מנהג מבטל הלכה וכי נהגו בארץ ההיא להשוות הבכור והפשוט וחלק כחלק יטלו.

לע"ד נראה דבר פשוט יותר מביעתא בכוחתא שאין (א) במנהג זה ממש שהרי כתב המרדכי בריש פרק הפועלים¹ ד"ל שנינו עלה דמתני' בירושלמי² המנהג מבטל הלכה וכתב בא"ז³ כגון שהוא מנהג קבוע על פי חכמי המקום כדאמרי' במסכת סופרים⁴ שאין ההלכה נקבעת אלא עד שיהיה המנהג זה הוא שאמר מנהג מבטל הלכה פירוש מנהג וותיקים אבל מנהג שאין לו ראייה מן התורה אינו אלא כטועה בשיקול הדעת וכמה מנהגים גרועים דלא אזלינן בתרייהו כדפי' ר"ת ריש ב"ב (ב, א) גבי הכל כמנהג המדינה בגויל ובגזית עכ"ל. הרי לך (ג) דאפילו בממון בעלמא כגון שכירות פועלים או מחיצות שבין השותפים אין המנהג מבטל שורת הדין אלא א"כ הוא מנהג קבוע על פי וותיקים⁵ וצריך שיהיה לו ראייה מן התורה דאם לא כן הרי הוא כמנהגים הגרועים שאין אנו הולכים אחריהם כ"ש וכ"ש. כמנהג הרע הזה שעוקר דין תורה ומבטל ירושת דין הבכור שאין ללכת אחריו חלילה⁶.

קצור ופסקי השורש

על דבר הבא להפקיע ירושת הבן הבכור מכח המנהג, חלילה מלכת אחרי המנהג כזה, כי הוא עוקר דין תורה כזה.

A local custom or enactment to divide an inheritance in a way that differs from the Torah, such as a custom to equate a *bechor* with a regular son in their father's estate, is an invalid custom and it should not be followed. *This ruling is cited by the Rema C.M. 281:4.*

שו"ת מהרי"ק שורש ח
אף דיכול אדם לחלק נכסיו כמו שרוצה בלשון מתנה (לאפוקי בלשון ירושה), מכל מקום דעת המהרי"ק דלא מהני תקנה ומנהג כללי בזה שיעויל אפילו לא התנה בלשון מתנה, משום שזה הו' מנהג גרוע ורע לעקור דבר מן התורה, כגון להשוות חלק בכור לפשוט, וחלילה ללכת אחר מנהג כזה. וכן פסק הרמ"א בשולחן ערוך חו"מ סימן רפ"א סעיף ד.

שאלת ממני אודיעך דעמי בראובן ורחל אחשו שהיה יודעת בעיב משא ומתן והרווחה ממון וקנסה בחיס ועליות ולא היו להם בנים והקדישה אותה לעניים בערכאותיהם כמנהג וחלק לאדונו שמואל הרמתי ע"ה והמניח בהקדש כמנהג לשנות ולבעול ההקדש כל ימי חייה וחיי בעלה אם ישאר אחריה שיחיה להם כח להכניס ולהזיז או להחליף עניי קהל זה לעניי קהל אחר או למכור הכל כפי אשר תרצה ובעלה אחריה ומנהג האשכנזים על הקדשות הו' והפערה לבית עולמה וחיי לכל ישראל שבקש ונשאר בעלה אחריה כמו ג' שנים ולא נהג דבר כלל ולא חדש מכל אשר נזתה אשמו ואחר מיתת אשמו מאד כל הכורמיות ושערי קייים שבתיים ושערי ההקדשות ליד האשכנזים אשר מנהג והוא בעליו הוא נזכר העניים ואם לא מפני שערי ההקדשות שנתנו בערכאותיהם היו לוקחים הכל לבית אל מ'אל לפי שאין לאשה המקדשת ולא לבעלה שום יורש דייניסם ואח"כ נפטר הבעל ויש לו בת אחות ומעשרת על ההקדש יורה המורה אם יש ממש בדברים לבעול ההקדש וכבר החלי הגזבר לנכות מיום מיתת הבעל ומחלק לעניים שכירות הבתים והעליות :

תשובה ההקדש קיים ממנה פעמים כאשר אבאר בע"ה ותתלה דע כי הסכמה האחרונה ז"ל שיחיד הדן עם הקהל חשבינן לקהל מוחזקים ושיחיד הוא המזיז ועליו הראיה ואפילו השיחיד מוחזק מוזיזין מידו ואחר כך עומדים לדון וכמנהג המרדכי סוף פרק לא יחפור וכמב דרמ"ה שהוא מנהג חורם וטעמא רבא איכא דאמרין קדרה דבשותפי לא קרירא ולא תמימא . ואי חשבינן לכל יחיד מוחזק ילך ויחפוש משל רבים ואין מונע דכל אחד אומר מה לי ולרס . וכו' שהרי ההקדש מוחזק מכה שערי ערכאותיהם וכו' בכבר הגיעו השפירות ליד הגזבר חכה לזורך העניים . וכו' שכבר החמיל לנכות שכירות הבתים הילכך הדבר ברור שהיורש הוא המזיז ועליו הראיה או לעינין אי מני למיתר קיים לי כפלוני . ואן אש ילטרך הדבר לזה כ"ש כי לפי עניות דעתי הדבר פשוט שאל ההקדש אפילו שהיה היורש מוחזק כאשר אי

עמיד לבאר בע"ה . שינוי זכמה מקומות הכל כמנהג המדינה והמנהג כלל גדול בדיני ממונות וגרסין בירושלמי פרק הפועלים מנהג מצטל הלכה ואפי' מנהג החמרים והספנים ואפי' דבעין שיחיה נקבע על פי ותיקון חמרים וספנים לדידהו ותיקון גיבסו וכיון שמנהג המדינה מימי העתים הראשונים אשר שמענו שמעם לדון על פי השטרות העולות בערכאותיהם בין שערי הודלות ומנהג' וכוברים חוק מגני נשים ושחזרי עבדים דאזכורא ויגהו ואפי' שלא יהיו בהם הגנאים שהזכירו רז"ל היו דיון על פיהם הכל כמנהג המדינה . וטעם המנהג ברור שאם היו יודעים שאין אנו דיון על פי שטרותיהם נפיק מינה מורה וסנהג לדיני ישראל ולכל הקהלות אשר תחת ממשלתם . וכן כתוב בהג"ה באשרי תקנים חכמים הוא שחקנו בשטרות העולות בערכאותיהם שיחיו כשרים לפי שהעו"ם מקפידים על עביית שטרות שבערכאותיהם אם נפסלים ע"כ ואין צריך להביא ראיה למפורסמות וא"ת דלא אמרינן מנהג מצטל הלכה אלא דין הסלמוד אפי' דמלאו לו סמך מן המקרא אבל ירושה שהיא מן החורה אין המנהג מצטל והכי משמע פרק חזקה בבתיים גבי פועל בכניסתו משלו וזיזיאיתו מצטל בבית וכו' וכו' דלא יחיה המנהג חמור מתנאי גמור וק"ל המנהג על מה שכתוב בחורה תנאו בעל . לא קשיא כלל שאם היינו דנים לענין הירושה ובגון שהיה המנהג שלא ירש בת אחות הכי גמי דאין המנהג ולא התנאי מצטל חוסו אבל הכא אין אנו באים לדון אלא על המנהג אם הוא מנהג או לא וכיון דמנהג המדינה הוא לקיים שערי המנהג העולות בערכאותיהם מנהג מצטל הלכה ובלשון מנהג יכול להרבות לזה ולמשע לזה והשוות להם הבכור וכן שינוי בפרק יש נוחלין חלע שהרי מוזיאים ממון מכה המנהג וכל שכן שמשפיעים ירושה בלשון מנהג מכה המנהג : וכו' כי לדעת הרמב"ם וק"ת מפרשים ז"ל ירושה הבעל מדברי סופרים ופשיטא דנפקעת ע"י המנהג . וא"כ לא זכה הבעל מחמת ירושה אלא מחמת שמעשה ידיה שלו : ליסא דא"כ לא היה נכח ההקדש וכל שערי הקנין בשמה והוא עומד ושוקק וכחוב בשטר

שו"ת רדב"ז ח"א סימן סז
 הרדב"ז כתב ששטר מתנה בערכאות ליתן נכסיו למי שאינו יורשו על פי תורה מהני ע"י המנהג לקיים שטרות העולים בערכאות, ואין זה כתנאי נגד התורה כיון שהוא באופן מתנה. והוסיף שלגבי ירושה דר-בנן, וכמו ירושת הבעל לדעת הרמב"ם, פשיטא דנפקעת על ידי מנהג.

סימן יט

ליתר עיון

שאלה, עיר אחת שמיום שנתיישבו בה קהל של יאודים נהגו בה שכל האנשים האמודים בממון כשנפטרים הם לבית עולמם ונשארים מהם בנים ובנות נשואות, נהגו שגם הבנות נוטלות חלק יפה מנכסי עזבון אביהם, וכך נהגו בעיר ההיא כל ימי היות יאודים שמה. והנה ראובן אחד מהנפטרים שכעת נפטר לבית עולמו ונשארו ממנו בנים ובנות נשואות, ועתה כאשר באו הבנות ליטול חלק מהנכסים מערערים הבנים כנגדן באומרים כי על פי התורה להם לבדם משפט הירושה והנחלה, והבנות טוענות כי הואיל ונתפשט המנהג בעיר ההיא שגם הבנות הנשואות נוטלות חלק מהנכסים גם הן מבקשות ורוצות לקחת חלק מהנכסים נכסי עזבון אביהם, כי המנהג מבטל הלכה, ילמדנו רבינו הדין דין אמת בזה ושכרו כפול מן השמים.

תשובה, זה יראה פשוט יותר מביעתא בכותחא שאין במנהג זה ממש כמו שיבא בעז"ה...

ועתה אחר שנתבאר כל זה אבא לנדון דידן ואומר, כי אחר שחקרתי וידעתי נאמנה כי מנהג זה שנהגו בעיר רודיס יע"א שנשאלנו עליו לא היה על ידי שום קבוץ ותקון מבני העיר שבאו לתקן, רק מאליו על ידי קצת מבני העיר שהתחילו לנהוג כך וע"י כך נתפשט מאליו, וא"כ מילתא דפשיטא היא דאין סומכין עליו כלל לעקור הירושה מהיורשים. ולא מיבעיא לדברי המפרשים דבעינן מנהג וותיקין ותפסו זה בעיקר האחרונים הרב בעל תרומת הדשן והרב מהרא"ם והרב מהריב"ל ז"ל, גם הרב מהרשד"ם בחו"מ סימן קל"ט הסכים לזה דבעי מנהג וותיקין או בתקנת ועצת טובי העיר וזקניה יע"ש, ונראה מדבריהם דגם להרא"ש ור"ת הדין כן, והרב מהרא"ם יישב בזה שתי תשובות הרא"ש הסותרות דכתיבנא לעיל,

ומי יבא אחרי המלכים האדירים האלה. אלא אפילו אם נפשך לומר דלר"ת והרא"ש לא בעי מנהג וותיקין, מ"מ הרי כתבו שיש מנהגים גרועים שאין לסמוך עליהם, ופשיטא שאין מנהג גרוע מזה לעקור ירושת הבנים שהיא מן התורה כדי ליתן לבנות. ולהרמב"ן והריב"ש ג"כ יראה דלא עדיף הך מנהגא מאילו נהגו במלוה על פה שיהא נאמן לומר פרעתני, או ששומר חנם יהיה חייב כשואל שכתבו שאין מנהגם כלום. ואפילו לדברי ההגהות אשרי דפרק קמא דבתרא (ולימא) [וליש מפרשים] שהביא הרמב"ן בפרק מי שמת שנראה שסוברים שבכל גוונא אזלינן בתר מנהגא, נראה לומר דבנדון דידן מודו, דדוקא במנהג שהוא דבר הרשות ואינו עוקר דין התורה בפירוש, כגון ההיא דהשותפין מקום שנהגו לבנות גויל, דאע"ג דבמקום דליכא מנהג אינו חייב אלא בפחות שהוא מלבנים, מ"מ במקום שנהגו בשאר בניני העיר לבנות בגויל הדין נותן שגם השותפין שרצו לבנות כותל לא ישנו מבנין העיר, וכל שכן בההיא דהשוכר את הפועלים דבמקום שנהגו להשכים וכו', דאע"ג דמדן התלמוד פועל בכניסתו משלו וכו' כדריש לקיש, מ"מ במקום שנהגו להשכים ולהעריב וכו' והוא נשכר סתם ולא פירש מסתמא אדעתא דכמנהגא נשכר ונשתעבד והו"ל כאילו התנה בכך דתנאו קיים, ועל כרחיך זה בשאר מנהגים, אבל בנדון דידן דליתא להך טעמא ועוקר בפירוש ירושת התורה פשיטא דאין בו ממש. וכבר כתב כעין חילוק זה ג"כ הרב מהרא"ם בסימן י"ו בתירוץ הראשון שכתב לישיב שתי תשובות הרא"ש דכתיבנא לעיל.

ועוד אני מוסיף ואומר דאפשר דבנדון כזה אין מקום למנהג וותיקין, ומסתמא לא ינהגו מנהג גרוע כזה ואם נהגו אין הולכים אחריו, כיון שעוקר בפירוש ירושת התורה, ואין כח בידם אלא במקום דאיכא מגדר מילתא וכו'. ונראה שזו כוונת מהרי"ק בשורש ח' על מי שרצה להפקיע ירושת בן הבכור מכח המנהג שנהגו להשוות הבכור והפשוט וכו', אחר שהביא דברי המרדכי בשם אור

Further Iyun: According to the Maharchash, a local custom that gives the daughters an equal share to the sons is invalid for several reasons and should not be followed.

יתר עיון: שו"ת תורת חיים ח"ב סימן יט דעת מהר"ח שדמנהג שהבנות יורשות עם הבנים הוא מנהג גרוע מאד ואין למנהג זה ממש מכמה טעמים.

בעל התקנה על התחונה יע"ש, וכל שכן דנראה בעיני דכל אפין שוין דאין לסמוך על זה המנהג מטעמא דכתיבנא. וכל שכן לפי מה ששמעתי כי בימים שעברו כשהיה שם בעיר רודיס מריבה בין הבנים והבנות על זה והיה מפשר ביניהם החכם השלם בוצינא דנהורא כמה"ר חיים באסאן נר"ו שהיה מרביץ תורה שם, באופן שנראה שלא היה מנהג קבוע ופשוט רק כפי מה שמפשרים ביניהם, וכל שאינו מנהג קבוע ופשוט מאד פשיטא דלא אזלינן בתריה כמו שנראה מדברי הרמב"ם ז"ל בהלכות אישות, וכן כתב המרדכי בפרק קמא דבתרא בשם רבינו ברוך (בשער) [בספר] החכמה וכן הרב מהרא"ם בסימן הנזכר לעיל, כל שכן שנצטרף לזה שהוא גרוע מאד דכתיבנא.

ואין ספק אצלי שנתפשט להם זה המנהג ממה שראו בערכאותיהם שהבנות זוכות בירושה כמו הבנים, וכבר כתב הרשב"א בתשובה [ח"ו סי' רנד] הביאה הרב ב"י סוף סימן כ"ו מטור חו"מ ז"ל, שנשאל על אחד שמתה בתו ותבע את חתנו בערכאותיהם של גוים שיחזיר לו כל הנדוניא, שאעפ"י שבדיני ישראל הבעל יורש את אשתו כיון שהכל יודעים שהם הולכים בדיניהם הרי כל הנושא אשה כאילו התנה כן, וכמו שאמרו [כתובות ס"ז ע"א] גמלי דערביא אשה גובה פורנא וכו'. והשיב כל דבר שבממון תנאו קיים, אבל לנהוג כן מפני שהוא משפט הגוים באמת נראה לי דאסור לפי שהוא מחקה עובדי ע"ז וכו', והמביא ראיה מגמלי דערביא טועה וכו'. וכל שכן אם עתה יוסיף לחטוא לעקור נחלה הסומך על משענת הקנה הרצוף הזה, ועושה אלה מפיל חומות התורה וכו' ועוד האריך יע"ש. באופן דיראה דמנהג זה גריע מאד הוא.

וכללא דמלתא דבהא סלקינן ובהא נחתינן דאין למנהג זה ממשי.

נאם הצעיר חיים שבתי

זרוע כתב וז"ל, הרי לך דאפילו בממון דעלמא כגון שכירות הפועלים וכו' אין המנהג מבטל שורת הדין אלא א"כ הוא מנהג קבוע על פי וותיקין וצריך שיהיה לו ראיה מן התורה, דאל"כ הרי הוא כמנהגים הגרועים שאין אנו הולכים אחריהם, כל שכן וכל שכן במנהג הרע הזה שעוקר דין תורה ומבטל ירושת דין הבכור שאין ללכת אחריו חלילה. ועוד דפשיטא דלא גרע ממקום שנהוג לעשות גויל יותר מששה דאין הולכים אחריו מפני שהוא מנהג שטות, ועוד האריך יע"ש. ונ"ל מתוך דבריו דלא אזלינן בתר וותיקין אלא משום דתלינן דמסתמא מנהג נכון הוא ויש לו קצת שורש מן התורה, אבל במילתא כי הא דחזינן בהדיא דמנהג גרוע הוא שעוקר דין הירושה מן התורה, פשיטא דאין לסמוך עליו כלל ואין מקום לוותיקין.

וכן נ"ל לדייק מלשון מהריב"ל ז"ל בח"א סימן ס"ב, שהשיב על מה ששאל השואל על מי שכתב שטר מתנה לאשתו בערכאות וכו' אם זכתה מכח המנהג, וכתב כבר ידעת מ"ש הפוסקים שצריך שיהא המנהג קבוע ומיוסד על פי וותיקין, ואם אין יהודים בעיר צריך שיעידו העדים שמנהג חכמי העיר שהיו מכשירין בבתי דינם וכו'. ואח"כ כתב ועל שאר השאלות ששאל השואל אם יש כח במנהג להפקיע הבכורה מהבכור, ראה ראיתי בדברי הר"י קולון וכו', והביא דברי מהרי"ק שכתב בשורש ח' דכתיבנא ולא כתב בזה שאם היה מנהג וותיקין או חכמי העיר וכו' כאשר בתחילה אך החליט שאין כח בשום מנהג לעקור הבכורה. ואיברא שיש לדחות דהתם שאני דכתיב בהדיא יכיר לתת לו פי שנים וכתוב בפירוש לא יוכל לבכר וכו', אבל לענין שאין זכות לבנות במקום הבנים לא כתוב בפירוש כמו גבי בכור, ואדרבא שקיל וטרי בפרק יש נוחלין ובעי דמנא לן דהבנים קודמים לבנות וכו' ואצטריך למדרשה יע"ש. אבל אין זה מספיק.

ובר מן דין ומן דין אפילו לא יהיה אלא פלוגתא וספיקא, אין להוציא מיד היורשים שהם המוחזקים, שהרי הנכסים בחזקת היורשים קיימי וכמ"ש הרב הנזכר שם. וכתב עוד שהבא לבטל הלכה מכח המנהג עליו להביא ראיה, וכמ"ש הרא"ש בתשובה כלל כ"ו וכלל ס"ח שידי

שאלה

יו

א"ב. נכנס ע"ש שנתעבר ראונו אינו בשביל מעבור דינא ונכנסו ששעמד מנחתע"ל להכניס דרך עתה וסודר דינא דכתבין מירעט אפי' אמאן רנית דינא. כה ליתא רביון רבא וסוף ע"ה שנתעבר רביון מא בשביל מעבור דינא סף שכר סת' עמייבת ע"ה סיני ע"ה עתה. ס' שבעתה ושעבורה בגורא הכנורא מורדא יומא וכפון סכתא פסחא כ"ס קפו כלותו ענין דעי טעון סתאן ל' לניסתו אלת לחוי יותר על כותבתא וכו' יע"ה ואל"כ נכנס אלת רב"ה וכו כחב ג"כ פשיבול בח"ג ס' כו' ופיעה פחילה רב"ה רמטי ליה טוס הנסא לפוחל כפכר וא"כ נידון זה הוי כמכר. ובפרט לפי דעת הרב הגדול כמהר"ר יחיאל באסן זלה"ה דהוה פטר לבנות הנכתבות להן מלך המותיוולי חלק מהמנות המגעת להם כפי נימוס הגויים הוה רגיל הרב לומר דאין הבנות הנז' היו חייבות לחזור ולהכתיב אותו החלק על הבנים היורשים כפי תורתינו. הגם שהוא היה מהחלקים על הוראת הרב מהר"ר ירמיה זלה"ה דהוה ס"ל למהר"ר ירמיה דקנו הבנות אותו החלק ע"פ הסודר דק"ל דינא דמלכותא וכו'. וכל חכמי דורו חלקו על הוראתו הלזו ומחי לה מאה עובלי בעוכלא ישחקע הדבר. ע"כ בחיוב הכתבת החנות ע"ש הבן הוה מורה דאינה מחויבת ואם על כל פנים הוה לר"ך הבן הוה לכחוב נחלתו על שמו היה לר"ך לפי"ה את אחותו. ואף כי ראיתי למהר"י זלה"ה שהיה חולק אף על סברת מהר"ר יחיאל זלה"ה הנז' והוה מחייב לבת לעשות פיראגיש החלק הכתוב על שמה ע"ש הבן חנם אין כסף מדין השבת אבידה באופן שהיו חלוקים בסברותיהם הנז'. אמנם לפי סברת מהר"ר יחיאל ודאי דמה שנתעברה דינה כעין מכר דמי וס"כ לא כתבין מירעט ספא דרית דינא כ"ס רביון שכל חסי. המנות המגיעו' כות היאשאלים היו כתובות ע"ה דינה זכאשעברה להכחוב על רביון כל' ע"ה סגורו הכנורא ע"כ שבעבור ראונו לא פיקרי. עתה כי אם פעה דמי ניפא רביון רמו: הרון ויס הכל טל ראונו אם בן מה שנתעבר. לחת לה מהמנות ע"ה הכנורא מתאש מירי: שלב אף מן נמי בכל פהרס שלפעמים כוס' ס' שהתוכע מביע מ'הלות פנה ופלה כחש לו וכפר לכל והעני השלוש הוכרך לכהר. עמו ולמחיל על העקבת סף סנו נעי ניפא התא דמחילא פקריא ובפיערת מורעא דנלו"י מילתא לכו ליסני. והא ליתא דרמי הלעכס כפי' כתה דהוי. כפכר ושעם דלא פיקרי עמולה אלא כהמחול סוח' ואינו עקבל אהל כשהערל עקבל כנון הפהרס א' סע"ג רכמי דמקבל ס': הוה מקבל מהרי עירו היה סכל ע"ה כיון דסוף סוף כוס עקבל כור כעין עכר ולא סיני בגלוי פלחא וזף כאן כיון שרביון הוה מקבל מיד דינא בסחורתא להכתיב לו חלק מכל מה שסיה כתוב על שמה פיערה פקרת ולא כתבין מירעט יוכיני אמאן רנית דינא כפי ספוכירוס דהא דהכני ורכא הני דזף בשנתה

דכתבין מירעט אמילו אמאן רנית אכל מי. לא פסח מירעט סף מי ירעין דטען ליה חכרו טלא כיון ונכתב. כפכר זס עמו כיון רנחית דינא סוג לי סויל וקבל עניס כפי דינא ורינא ועל הכל כתפער עמו והלי דמחל ופיעמו הטוב. עמס דכנון. זה לא פטר מירעט פחלה כשנתפטר ענה אלא שעה סוה טוען פעיניו סרואות שסיה לו אונס כיון שהיה לו פיערת דינא לעכב כל החלק סמוכתת ע"ה כי קנאז פדינא דמלכותא' אס פני זס לזו דינא פעמי ראונו כיון שדינא זמת עוהוקת לכתיבא דינא וכפכר. ע"ה כלי פסרת מורעט מו לז סייך ככא סותס דאניו ורנא דכתבין אמאן רנית וכו' כיון. דכא מיהא לז כתבו מירעט ואף אס ינויר עמטר ע מורעט דר"ך סיכרו סעדים באבכו ולא סיני בגלוי פלחא כיון והוי פהרס דינא כמכר כוככתנא

דידוע סוס רכוניני נעין מירעו אככו ועוד רבנדיון זה נשבע רבובן על ככס וכנס פהלדים ס' ס"ל מירעט לא פהניא נרי שבועה וע"ה פהליכל ס' כח' כח"ג דאית ליה דלא כניא מירעט נגר סכונס היכא דהפטר סוס ספכר סמון וליף סהלרא שבון דס"ל כפי' פ'ו דפך דמהליכל הוי דוקא דלא אער בגלון היום דוגשא דמוררי. חרמס וכו' נקוע עיכא עדכרו. דכל ופן סלא חשב כלכו היום זו סוס פהשס אחרת לא פכני פמורעט נגר סכונס ולפיקך פכל הרב סהלרא הנו' סותס סמורעט. ואף כנרון זה ראונו זס לא ידע בין יעיניו לשמאלו לחשוב כלכו סוס פהשס פועת: בע"ה שבעתה וא"כ אף אס עקר מירעט חרם העלס כידו כ ס פמורעט איין כאן. ואל יאמר סמורס שעדיין ינוא ראונו זס פעעם פחילה בעעות ואף סעענת אונס בגלנו מוחה ע"ה יחמד אני פעיתי כי סכור הייתי סהדין עס דינא ולפיקך פשרתי עשם הא ליתא דהא אפי' קרחא ככיתיש ידע רכרתא בעקוס כרס לא ירית ואף סאערה לו דהוה נקים כידים פפקא דדי' פעהרר ירמייס דיו' רפלכות' וכו' פ' עירע הוה ידע שכל העולם חלקנו עליו ועת: ליה פמה עובלי בעוכל' וכן אני גיליתי סונו קורס קבלת סכנוריס פעמיס שלא אל יסוס אל לבו. דכרו כפסן סהוס כי הוה בעל פעיקרו ויגיע עענותיו. לפני חכמי הופן כי סס ידעון סדון ויירע סוס פטי רכתב פהליכל ככשה פתסור דאף דהיו מהסוכרים דקנין איין כאן שבעה איין כאן מ'ס פמלתא פסיקת' כנון דכר סל: בא לעול' וכו' אף סקנין איין כפן שבעה י'ס כאן ידע ועל הכל: נשבע אף כאן כנרון זס מירעט הוס ידע דאין סדון עמו ועל סכל כתפער עמו וסכ' ער ככתבי משה כנכנת

לא ראיתי ראוס על גבי האלס הלזו לא כרע פנה ולא מי, פהללה סעני כיו על כן אינינו זוכר בכיורו מי סוס: כפואל

Pnei Moshe cites three opinions regarding the rights of daughters who are legally entitled to a share of the inheritance [against the dictates of Halacha]: A. Rav Yirmiyah ruled that they can keep their share because of Dina D'malchusa. However, all of his colleagues rejected his opinion. B. Rav Yechiel Basaan proposed that although it isn't halachically theirs to keep, the daughters also cannot be forced to sign it over to the sons, and they will have to arrive at a settlement. C. According to the Maharit, the mitzvah of Hashavas Avedah requires the daughters to execute the documents necessary to give the sons their rightful inheritance.

שו"ת פני משה ח"ב סימן טו
הפני משה הביא שלש שיטות בענין בנות הזכות בירושה על פי דיני הגויים (נגד דין תורה): א) דעת ר' ירמיה דקנו הבנות את חלקן המגיע להן בדיני הגוים מדין דינא דמלכותא דינא, אבל כל חכמי דורו חלקו עליו בזה. ב) דעת ר' יחיאל באסאן דאף דלא קנו הבנות, מכל מקום אינן מחויבות לחתום שטרות כדי לאפשר לבנים להחזיק בנכסים, ואם הבנים רוצים שתעשינה כן, חייבים לפייסם ולהתפשר עמהן. ג) דעת המהר"י שאכן חייבות הבנות להתועלת הבנים חיינם אין כסף משום השבת אבידה. ולהלן נביא עוד מדברי הפוסקים בענין מחלוקת זו שבין ר' יחיאל באסאן ומהר"י ט.

ומחילה הוא דמהני. גם מה שכתוב בטענות שאפי' תנאי ב"ד אינו מועיל להעביר נחלה מבן לבת, אע"ף שאין זה מעין הנדון שלפנינו לפי מה שכתבתי שאין התנאי האלו באין אלא שתסתלק האשה במחצית הנכסים ושאר הנכסים ממילא (בן הזרע) [הן לזרע], אעפ"כ להגדיל תורה אני אומ' (כן) [כי] (ת)[נ]צטרך לומ' שיש הפרש בין העברת מקצת נחלה מבן לבת מהעברת שאר נחלות של תורה לגמרי מן היורש לזוה(ה)[ר] גמור, שהרי בפ' האשה רבה¹⁵ כדשקלינן וטרינן בב"ד מתנין לעקור דבר מן התורה (וה) אמרינן ואין ב"ד מתנין לעקור דבר מן התורה והתנן מאימתי הבעל יורש את אשתו קטנה וכו' עד והא הכא דמדאורייתא אב ירית ואמו' רבנן דירית בעל, אלמא ב"ד מתנין לעקור דבר מן התורה, ופרקי' הפקר ב"ד הפקר כדר' יצחק. הרי שהועיל טעם הפקר ב"ד להעביר נחלה מן האב שהוא יורש דאורייתא ולתת כל הנחלה לבעל שהוא זר גמור מן התורה, וגם בפ' יש נוחלי¹⁶ אמרו כל האומ' תירש הבת עם בת הבן לא אמ' כלום מפני שהוא מעשה צדוקין, ו(א)[ה]פי' המחזור יותר שם לרבתי' ז"ל דנקט נשיא שבישראל לפי שיש לו כח להפקיר ממון, ודוקא מפני שהוא מעשה צדוקי' הא לאו הכי מהני תנאי והפקרו של נשיא להעביר קצת נחלה מן הבן לבת¹⁷, וכן [מוכח] במה שהתנו על בנימין¹⁸ ומנין לנו לחלק בין העברות אלו להעברת קצת נחלה מן הבן לבת כיון דהא והא העברה דאורייתא, הא ודאי זו צריכה רבה. ומיהו מה שכתוב בטענות [ה]טוען [של] קלארה שאין ב"ד עושיין [תקנת הפקעת] ממון אלא לעשות שום גדר וסייג, זה אמת הוא, וכן כתב הרמב"מ¹⁹ והרבה מן הגדולי' ז"ל, וגם הדעת מכרעת כן²⁰. ואע"ף שיש מקום קצת להשיב על זה מההיא סוגיא דפ' האשה רבה²¹ דלבתר דאותיבו מההיא ירושה ופריקו הפקר ב"ד הפקר הדר אותיבו מאידך מתנייתא ותירצו אמסקנא עלייהו מיגדר מילתא שאני, דש"מ דלגבי ממון דשייך הפקר ב"ד בלא מיגדר מילתא נמי היא, אלא שבדרך אמרי אין זו קשיא אף לפי גירסא זו, וכ"ש לגרסא שגורסין שם אלא מיגדר מילתא שאני, שאין החלוק שם אלא דגבי ממון מתקנין אפי' לדורות ובאידך לא מתקנינן אלא למיגדר מילתא לפי שעה, כההיא דמיתו מאליה' בהר הכרמל וכמו שפי' שם גדולי רבתי' ז"ל ורבתי נ"ר. ועם כל זה כל אלו התקנות שנהגו העולם בכתובות משום גדר וסייג שלא יבדלו מן הנשואין נוהגין בהם. ומיהו מה שכתו'

Further Iyun: Ritva writes that it would be permitted to enact that a non-heir will receive a portion of the inheritance. *It isn't clear from his words whether an enactment that would transfer the entire inheritance away from the halachic heirs would be valid.*

יתר עיון: שו"ת ריטב"א סימן קפ דעת הריטב"א שתקנה מועלת להעביר לכל הפחות מקצת נחלה מיורש של תורה לאחרי הצ"ע בדבריו שנראים כסותרים זה לזה אם מהני תקנה להעביר כל הנחלה מיורש של תורה לאחרי.

סימן תשפח. (סי' תקע"ט) [תרע"ט], ס"ד א'

מטעם המלך וגדוליו. רבותינו יושבי נרבונא אשר שמענו ונדעם ומזקניהם נתבונן. ונאמר תהי נא אלה בינותינו יושבי צרפת ואניוב נרמנדיאה. כאשר גזרו גודכי גדר גדולי נרבונאה וסביב הארץ וגזרו בגזירה חמורה בגזירת יהושע בן נון ובספרי תורה בגזירת ב"ד העליון ובגזירת ב"ד התחתון על כל נושא אשה (מתה) [ומתה] בתוך י"ב חודש בלא ולד של קיימא עד עבור שנת נישואין שיחזיר כל הנדוניא ותכשיטי האשה ליורשיה או לנותני הנדוניא ומה שישאר בידו שלא הוציא מן הנדוניא ומה שלא כלתה שלא יערים לכלותו רק מן הנמצא יתעסק בקבורתה לפי כבודה ומה שישאר ישיב עד זמן ב"ד ל' יום ישיב להם אם יתבעוהו ועד שיתבעוהו לא תחול עליו גזירה כי אם מיום תביעה לאחר ל' יום חס ושלום לא היה משיב. ועוד גזרנו מן העתיד ליגבות שלא יתבע את החותן לעולם. אפי' מתה אחר שנת נישואין ואפי' ילדה. דבר זה קבלנו עלינו יושבי טרויש דמ"ש¹. ושלחנו לסמוכי מהלך יום ושמחו בדבר. והחרמנו וגזרנו עלינו ועל כל הנלוים עלינו ועל זרעינו כאשר כתוב למעלה ועל יושבי צרפת פייטוב ואניוב נרמנדיאה ויושבי סמוך ליישובים הללו מהלך יום או יומים עליהם ועל זרעם לקיים גזירה זו. כי מי יאכל ומי יחוש² מה שקפץ האב או המשיאה ונתן לחתן אחרי מות האשה חוץ ממני יאכל הלה וחדה. וראינו שיעור שנה לדבר זה ולא יותר כי אחרי שנתו נשכח מן הלב (מן) [מה] שנתן ולא יוסי³ עצב עמה³. מה שגזרנו כתבנו וחתמנו. אחרי כן נזכרתי מה ששנוי בת"כ⁴ ונתתי הודאה למקום שזכינו לצאת מהיות כראויים לתוכחות ששנינו בפרשת התוכחה ותם לריק כחכם ויש [או'] אדם שמשיא את בתו ופסק לה ונתן ממון הרבה לא הספיקו שבעת ימי המשתה לצאת עד שמתה בתו נמצא (הורג) [קובר] את בתו ומאבד את ממונו. וכשם שיצאנו מזאת כך נצא מכל גזירות רעות. ונתבשר טובות שמועות ושלום על ישראל.

1. איני יודע מהו. || 2. לישנא דקרא קהלת ב' כ"ה. || 3. לישנא דקרא משלי י' כ"ב. || 4. ספרא בחוקותי פרק ה' ה"ג (דף קי"ג ע"ד על ויקרא כ"ו י').

תקנת רבינו תם

ספר הישר לרבינו תם סימן תשפח

ר"ת תיקן שהנושא אשה ומתה בתוך י"ב חודש בלא ולד של קיימא, שהחתן יחזיר את כל הנדוניא ותכשיטי האשה ליורשיה או לנותני הנדוניא, אע"ג שמן הדין היה בעלה יורשה. ובהגהות מהרי"ד על התורת כהנים (בחוקותי ב) כתב שלכן נקרא "רבינו תם" הואיל וביטל את הקללה של "ותם לריק כחכם" ע"י תקנה זו. וכן המנהג במדינותינו, ע' רמ"א אבן העזר סוף סימן נב.

If a woman passes away within the first year of marriage without any children, Rabbeinu Tam enacted that her husband must return the dowry to her heirs, despite the halacha that a husband is the rightful heir of his wife. This enactment is customarily followed, see Rema E.H. Siman 52.

אמנם לענין לעשות פשר שכתב כ"ת י"ל, לפי מה שפלפלו האחרונים אם הבת מחויבת לחתום פטורין בערכאות נגד הזכרים שאין להבת חלק בירושה, וכתבו קצת אחרונים שהנכון לעשות פשר בזה ואין כופין הבת לחתום ורבו בזה האחרונים כנודע, וה"נ בזה עכ"פ יכולה אחותה לומר שאינה רוצית לחתום הנכסים על הבעל, שאם אפילו היא לא תקח כלום, מ"מ בדיניהם אין הבעל יורש את אשתו אם לא עשו הנשואין עפ"י גמוסי הקיר"ה (געזעצליכע טרויאונג), א"כ בל"ז לא יקח הבעל כלום ולכוף אחותה לחתום להבעל עפ"י דברי האחרונים הנ"ל אין בדינו, ויהי הבעל מוכרח לפשר ועי' בשו"ת מהרי"א הלוי ח"ב סי' קכ"ז.

אולם גם זה קשה להחליט כן דכבר איכא הרבת אחרונים שפסקו דכופין הבת לחתום ובניד כיון דהאשה כתבה על שם אחותה מסתמא היתה אחותה גורמת בדבר והרבתה עלי' דברים להניח לה הכל, א"כ היא היא הגולן ומחויבת להשיב את הגזילה והבן ואין להאריך. ומ"מ כפי הבנת כ"ת לעשות פשר לזכות נשמתה ולקיים במקצת רצונה דאי מהנכון שלא יתעקש הבעל אף שעפ"י ד"ת הצדק אתו.

(ב) בנידון מקומות ביהכ"ג שכתב כ"ת ששמע שהגאון מליסא פסק דהבת יורשת מקום בעזרת נשים אף במקום בן משום שני טעמים, דהיא כעין התקנה שתיקן ר"ת בירושת אשתו בשנת

ראשונה שאין הבעל יורש משום ותם לריק כחכם, ה"נ צער הוא להבנות לעזוב המקום שדרכן לעמוד עם אמותיהן, לא שמעתי מזה ולא נהירא כלל דאין ביד אחרוני זמננו לתקן תקנות מעצמם נגד הד"ת. גם טעם ב' שכתב כ' דהמקומות של ביהכ"ג הוי כתכשיטין ושייכים להבת, תמה אני היכן מצא כ"ת שהבת יורשת התכשיטין במקום בן, לכן איני רואה בזה שום טעם.

הנני ידידו הדוש"ת.

סימן כ

ב"ה יום ג' לסדר פינחס תרע"ח לפ"ק וזיען. החיים והשלום לכבוד הרב הגדול החריף ובקי כש"ת מוה"ר דוד ארי נ"י אבד"ק קריפפיש ע"ג סאן יע"א.

מכתבו הגיעני, ויען שאיני היום בבריאות השלימות הנני להשיב לו בקוצר אמרים. מה ששאל בדבר הדריד שתבע המלמד שכרו בעד הזמן שנתבטל התלמיד מלימדו ע"י הפרעות שנתהו בקיץ שנת תרע"ד מר"ח אב ולהלן.

כבר ראה כבודו דברי הסמ"ע והש"ך בסי' שכ"א ודברי הנתה"מ בסי' של"ד. אך עיין עוד

Regarding seats in the women's section of a shul that were part of an inheritance, Machze Avraham writes that nowadays, Bais Din cannot create new enactments that alter the Torah's rules of Yerusha. Therefore, the daughters of the deceased cannot claim the seats if there are sons who are the rightful heirs.

שו"ת מחזה אברהם ח"ב, חו"מ סימן יט לגבי מקומות בעזרת הנשים שנפללו בירושה, כתב המחזה אברהם שא"א לב"ד של זמננו לתקן תקנות נגד הדין תורה שהבנות יירשום במקום שיש בנים.

ובמ"א אכתוב כוס בארוכה כיד ה' הטובה עלי כס"ד גם מ"ם שהגוי חושש שיקלקל את סביב לא ידעתי מה קלקול שייך כהיות שאין סכנות יורשות יותר מסכנים ואררכס יותר קלקול יבוא לגוי כשיקו סכנות יורשות יותר מסכנים כירוע ואולם על שבעתם באתי למס שניאם שמלינו לו חכר להרב ורמיה מארגונו וז"ל דבקרקות ים ירושה לכתוב מדד' וכרדני מני' נרו' לזם חמי אומר כי סן אמת שתי' א"א רנה לו' כן דמכת דר"ד ים ירושה סת' מכת דיש סנהס למלך במה שלוקח שכיחוס ככל שנס מקרקע זאת וגם כשכילס סורע חחד ליו ומכת זה הפירו עוד על המידה דאפי' בתי טעם דר' דאפי' כנוי כנוי דעלמא דינא הכי מס'ע דיש לו זטק ורשות ויד כנוי בקרקע דיש לרון כדומס וכבר ביארנו דס' דאין יד סגוי באמצע עבדות אחרות לסוית נידונים למסון ההוא בחלקו של ישר' לסוית מסועבר תחת דחס ולרון כדומסם ובאמור *

וא"כ לפי' נמצא כי הרב א"א הוא מורס דוקא בקרקע שיש לו זכות לגוי כגויה סא לא' ס ככל קרקעות שאין יד סגוי בחוכו לא אמר הרב ז"ל כי אפילו יחס שיש חק סמלכות שלוקח מס מהקרקעות שקורין עזוזארים ואימלאק וכדומה אין כוח לסתקשכ שיש יד וזכות וחלק כניף הקרקע כעבור זם לסוית לגוי חלק בחוכו לסכרוס לרון כדמי סגוים כ"א כשיהיה למלך סנאס שלוקח קלכס ועבדות לנסה מאותו הקצע כאשר מחכר מרכרי סרב א"א סס וכמס'ל דאפי'ס שיש למלך יד ורשות בחוכו לוקח קלכס מנוף הקרקע דאוכס מסוס דר"ד לרעת הרב א"א כרי מלינו שנסחו דעת שניהס הרב ירמיה מארגונו עם סרב א"א כוס דסכנות יורשות עם סכנים ואס כן יחס מקוס לומר דכל מס'ג ים להן לכתוב לומר קי"ל עסס שנלינו סגוים משוס בנר רוב ספוסקים וכמו שרנס לזר מני' נרו' ולעד' דאין מקוס שיאמז סכנות קי"ל לסוית להס חלק וסכלס עם סכמכ מכמה גועמיהס אחר כי כיון שכר סוקבע סמכס כקשעטא יע"א כדברי הרב מהרי' באסאן ז"ל סהכוס דכרו הרב א"ר ז"ל לתת לסכנות שיסר נכמי כקרקעות שירשו מאביהס-עטר ש"ע שניכוס להעבר כסגס סב'חוקף ושגן כסנו דר' אחר דור אחר מנ' רוות ככוכב בר"ק מ' לע"ד חסי חקטונ כמ"ס הרב פ"ס ח"א סי' י"ב דף ז"ך ע"כ דכל סנקטו לסקוק סוכנים ג' דוחת כן דא"י

לרון ולסוליא מיר המוחק כיון שכבר סודו כף יע"ס וכ"כ סרב כרס שלמס חאס"ע סי' ל"ד רנ"כ ע"ר ומס שיש להסוכ על זס מס"ס כחוף תשו' היסכ"א ס"ס סי' פ"ה דעו"כ ע"כ סשוכס אסז לאחד קדוש מרכר ז"ל דמס שרנים הדיונים איו כעסס מנסב ושכ"כ סר"א"ס כקס' כמו שיע"ס וסר"א"ס ססוס מ"ס סר"א"ס ככלל כ"ס סי' ויר דפ"ז ע"א יע"ס וכן סוכס כקשו' סר"א"ס ח"א סי' ע"ז וסרב מסרוק"ס כס' ערך לתס כח"מ סי' רל"א יע"ס ככר עמדתו כעניותי ע"ז כס"ז"ק חק"י לכ ק"כ חח"מ סי' א' ר"ג ע"ד וכסס"ק סוים וסלוס ח"א סי' ז' דס"א ע"ב וסיון ל"כ ר"ע ע"ר וחילקתי סס חילוק כויר דס"א"ס ורעמיהס שכתבו דמס שרנים הדיונים איו מיקרי מנסב הו' כרין שאיו לפר' וסרב פ"ת דרעמיהס שכתבו דסוי מנסב ומוליאס מיר המוחק הו' כמסלו' ספוסקים וכ"ו יע"ס ועיון סס כס' חק"י לכ סיון ל"א דלק"ח ע"ב יע"ס וכ"ס כאן כ"ד דמס סנכנו ותקנו רכמי מסח קושעטא קאי מוזן הרב מהרי"ב וסרב א"ר ז"ל לתת עיסור נכסי לכתוב סוים טעמס ונימוקס עמס לגרר וסיון לקיוס סר"ס סל"א לבעוד ירושה דאזרויקא מכל וכל וגס להכלל מאיסור כולל לסוית כוסים כרוי סגוים ולפעמיהס ק"ו אס יסוי מלך סכנות אונסי דל"א מעלי ואסחנו באוס לחייכס ככת סקורס שאינו יורשות ושתיכות לעשות עזא"יור סינס אין כסף לקיים מ"ס בחורה וכפרות סרב מסרוימ"ט אשכר שיכ"א סענין גס כן לסוית נידונים כע"ס"ג דאוכס מזיס ח"ס ומיקר סס ע"ז כדברי רו"ל ורס"י כחומס ר"ס מסשטיס וכמו שסחמירו כוס פל ספוסקים וכעור וס"ע ח"מ סי' כ"ו ור"ש"ן סמוכין עלויו יע"ס וע"ז תיקון זס לתת עיסור נכסי לסויתס מחפייסס סכנות ככך אסחנו כיולוס מכל זס סל"א לגרוס שיכ"א לפני ערס"ג וירוו הפך תורקטו וכיון סנזגו לרון כן דור אחר דור וסוי מנסב כ"ר ישר וכאמן ללכת אחריו וכבר ידוע כי כמקוס מנסב אין לומר קי"ל כאשר כתב מסרוק"ו שרס י"ט וכן כקבו ספוסקים ז"ל ככללי סק"ל וכסס"ק חק"י לכ ס"ס סי' א' ר' ה' ולי"א וכו' יע"ס ומס גס כי ככר קימוסו דכנן חק"י ארע"א לרון ולסורות הלכס למעסס דל"א כס' סרב ר' ירמיה כאשר כתב סרב פ"ת כי חלקו עליו כל רכמי דורו וכעלו סכרתו וכל סרבניס סכ"ל סס מעוכ' קושעטא יע"א כי כורלי סוקכע סמנסב ככס"ג עפ"י סרבניס ואין לומר קי"ל נגד סמנסב וזה פשוט

Rav Chaim Palagi explains that the common custom of his time to give daughters a tenth of the estate in return for their relinquishing their legal claims to the inheritance was in order to avoid anyone going to secular court over the matter, which is both forbidden and a chillul Hashem. Therefore, he writes, it is a proper custom and it should be followed.

חוקות החיים סימן עג
ר' חיים פאלאגי מסביר שהטעם שנהגו לתת עישור של הנכסים לבנות בשביל חתימתן היה כדי למנוע הליכה לערכאות ח"ו והחילול השם הכרוך בזה, ע"כ הוא מנהג ישר ויש ללכת אחריו.

שואל ומשיב

שאלה קי קיא

מהדורא תנינא

מה

ולפנינו אין ראייה מסתדרת כמי שומע ראייה מהא דאמרו בכתובות דף ח"י דאם טוענים אנוסים היינו נחמח ממון דאין אדם מטיס עלמו רשע הרי דמחויב לזנוז ממון לק"מ לפענ"ד . והרי גדולה מזו אמרו שם ייט א' רקסבר ר"מ דמחויב להיות יהרג ואל יעבור וכלם הקטו דפקוח נפש דוחה כל עניינות שבחורה וכחצו הקדמונים בטעה מקוצלה דאף דמן הדיו אינו מחויב כל שרק מדה חסידות אין אדם מטיס עלמו רשע לומר שטעה שלא כדרך שמחוייב להחמיר על עלמו ועיין קלה"ס ק"י ל"ה שכחז בן מדעחא דנפטיה וכיון לדברי הקדמונים הנ"ל . וגם יפה חילק מעלמו דמה שאדם עושה מעלמו לזייף מחימה אינו בכלל לא תעמוד על דם ריעך יפה כתב בזה ובא"י החסד דנעטע צורה ואירע לו מקרה רעה אצל א"ל לזה וכמיש . וזוה מיוסב מה שהקטו מצ"ק דאמר שיכול מייקטו פזרונא והא מחוייב לזנוז ממון ומכ"ש שלא יכה מצירו . ולפנינו אחי שפיר . וגדולה מזו מלחמי בטעיה מקוצלה מצ"ק דף פ' צעוצרא דחסיד שאם מגיע לחצרו איזה היוק אף בשביל פ"ח אינו רשאי לטעוץ לחצרו ששם היוק והארכתי בזה בצוביאל דצ"ק דף קמ"ד א"ש מוחר א"ש מליל עלמו בממון חצרו אף לשלם דחצול ישיב רשע גזלה מוטל ועיין פ"ד צמה שהאר"ך בצוביאל דעירובין דף מ"ה ע"ש ומה שהאר"ך אי ככתב שייך לא הענה דכתיבה לאו כדצור דמי הדבר פשוט דעובר והרי כמה נדחקו החוס' בצ"מ דף ע"ג דלמה יהיה השטר כשר הא סעדים עוברים בלא חסיומו והרי שם היה ככתב ועיין בבמה מקומות בחוס' פ"ט בזה וע"כ דנעדות כל שגורם לחצרו היוק עובר בלא הענה ואדרבא כתיבה מקרי מעשה טפי מדיבור בעלמא וזה ברור ופשוט ועיין ק"י פ"א בחי"מ דככתב ג"ש שלא להטעי . ודרך אגב אכתוב מה שכתלחתי עוד מהרב הכ"ל באלה שר"ה לעשות . לעלמו ברייהו ור"ך לקחה הרשאה משבינו ואחד מהשכנים נתן לו חסיומו במחנה רק באם טיליח צברייהו יתן לו איזה מחנה ועשה כשהלגיה אי יכולין הצ"ד לבוק לזה שישלם לו או דלמא דהיה כזה כהנה וזה לא חסר דכופין על מדה קדום וע"ז כתב הוא דכאן יש חשש שריפה חליה בליה וגם שמה מליזה גדולים דנת שאינה רולית לתח חסיומה להצנים וצדיקהם גם הצנוה יורשים שמחוייבים לתח מעוה להצנוה ואינם מחוייבות לתח פטורים במכס וטאל א"ס זה אחת הנה זה אחת ונמלא צבוי"מ פני משה חסוצה ארוכה בזה וא"י ככתבתי בזה בחסוצה קמייכות ע"פ דברי החוס' צ"ק דף מ"ב ואף דצחח"ד ורש"ל מפסקים על דברי החוס' מכל מקום הדיו דין אחת ומכ"ש כאן דאינו מחוייב לתח חסיומה בהנכס וז"פ וצורר :

תשובה קיא ל"ק פריטעיק בגרושה מעוצרה ומניקת יוס צ' עשירים לעקפר בכ"י שכת חר"ח לפ"ק .

Shoel Umaishiv concurs with the opinion that daughters cannot be compelled to sign away their legal share of the inheritance for free.

אם בנות היורשות חייבות לחתום בחנם שו"ת שואל ומשיב מהדור"ת, ח"ג סימן קי

השואל ומשיב כתב דרך אגב שהוא מסכים עם ר' יחיאל באסאן שאין הבנות מחוייבות לחתום בחנם להעביר את נחלתן ע"פ הערכאות לבנים, אלא יכולות לדרוש שכר עבור זה.

אמנם גם בלא"ה אין מדברי הרי"ז ראי' כלל דהרי עיקר פסע הסוגרים דכופין אותו לכתוב שטר הוא משום דכופין על מדה סדום. וא"כ לשמ"ש בנמוקי יוסף ב"ק פ"ב גבי זה כהנה וזה לא חסר דלענין להשתמש בשל חבירו לא אמרינן כופין על מדה סדום יע"ש. וא"כ היאך יכוף את בעל השטר מן ה' בריסן למסור זכותו לאחר מטעם כופין על מדה סדום. דברי ה"ה בפלמו אינו יודע מתי נמסר השטר לחבירו ואפשר שהבירו לקח בלאחד בריסן ויכול הוא לחזור על הלוקח באייר וא"ך יכוף אותו ליתן זכות שלו לחברו. משא"כ בסי' ס' וגם בנ"ד דאין לו שום זכות כלל שפיר י"ל דכופין אותו לכתוב שטר מטעם דכופין על מדה סדום מ"מ אלו בא מעשה לפני הייתי מיראי הוראה לכוף נגד דעת מהר"י באסאן וסייפתו. אבל בנ"ד דהדו"ד המה באב נגד בנו דחייב לכבדו עכ"פ משל אב ואף דאין כופין על מזה או שמחן שכרה בל"ה מ"מ אם רלו הב"ד כופין כמ"ש התוס' ב"ב דף ח' בשם ריב"ז"א וכן פסק הרמ"א בחו"מ סי' ל"ז סעיף ט"ז והש"ך ריש סי' ק"מ. ומכ"ש שאין הב"ד כופין את האב לשלם לבנו תביעותיו עד שיקיים מצות כיבוד אב ויתן לו כהג' דדיניהם על הבית כנלפע"ד :

סי' קכח

ב"ה יוס' ה' כ"ה חלול תרל"ז לפ"ק לבז .

שוכן שמים . יכתוב ויחתום לחיים . את כבוד ידידי הרב וכו' מוה' שאיר קרא אבד"ק טאסט יע"א :

סי' ר

ב"ה יוס' א' דסליחות תרכ"ט לפ"ק לבז

שוכן שמים יכתוב ויחתום לחיים את כבוד ידידי הרב החריף המופלג בתורה ויראה ידיו ויורה כדת של תורה כש"ת מוה' ישראל מתתי כ"י בק' לעשינוב יע"א .

תמוז הגיעני מכתב שאלתו צמה שנסחפק מעכ"ת בהא דאמר' במקום ברא ברחא לא תירות מ"מ אם לריכין חתימתה הבת לענין דיניהם אם יכולה הבת לפעול מליתן חתימתה עד שיתן לה אחיה סך מסוים בעד החתימה או אם כופין אותה דדיינו ליתן חתימתה בחנם . הנה בדבר הראיות שהביא חכם אחד שכופין את הבת לחתום בחנם! יפה כתב מעכ"ת לדחות אותם. אמנם בגוף הדין מלאתי בשו"ת פני משה בנכנשתי ח"ב סי' ס"ו שנהלקו בזה רבותינו הגאונים מוה' יחיאל באסאן והמהרי"ט שדעת מהר"י באסאן דאין הבנות מחויבות לכתוב שטר סילוק מהירושה. דדיניהם ולריך הבן לפיים את אחותו שתתן לו פטורין והמהרי"ט נחלק עליו כי מחויבת הבת ליתן שטר סילוק מהירושה חנם אין כסף מדין השבת אבדה . וכפי הנראה דעת הפני משה שם נוטה לדעת מהר"י באסאן ומאחר שגם המכתב מאל"ה סי' ט"ז סובר כן שאין לטוף את הבת ליתן פטורין נראה לדעתי הפני משה יטולין לכוף את הבת מספק ומחויב הבן לפשר עמה כפי ראות עיניו דדיין עד שסתתן לו שטר סילוק . ומממת כי האידנא יומא דהושבנא וגם אנכי מוטרד מאוד לא יכולתי להאריך . דברי ידידו .

Since there are Poskim who do not require a daughter to sign away her share for free, as a matter of practice they cannot be compelled to do so, and the sons must settle with them. However, where a father requires a legal document from his son, a Bais Din can compel the son to provide it due to his obligation of Kibbud Av.

שו"ת מהרי"א הלוי ח"א סימן ז, ה"ב סימן קכז
כיון שנחלקו הפוסקים בדין זה אם הבת צריכה לחתום בחנם כדי להעביר נחלתה לא-
חיה, למעשה אין לכופם ע"ז ומחוייב הבן לפשר עמה כפי ראות עיניו דדיין. מיהו במקום
שהוא בן נגד אביו, שהבן חייב בכבודו, אם רצו הבית דין יכולים לכוף אותו שיתן לאביו
כתב בדיניהם.

בחזון איש במכתב שבסוף ה' כלאים ערלה מ"ש בזה ואכמ"ל.

ועיין גם בספר תשורת שי ח"א סי' שיג שהעלה ג"כ הכי דמהני בחקנת קהל רוב שאינו מתוך כלם, וכתב להסתייע על כך מדברי שו"ת המיוחסות להרמב"ן סי' ר"פ שהוכרתי לעיל, ורוצה לומר שגם המהרי"ט לא אמר דבריו כי אם היכא שהיתה מתחילה הסכמה מפורשת שלא יוכלו למנות רק בפיכוח כללי, וסיים את דבריו דכן בדין דאלי"כ בעיר גדולה לעולם לא תמצא שיהיו כולם בעיר הוועד ולא יועיל שום תמנונת והסכמה ציי"ש, ועיין שם גם פמ"ה"ם שיק הנ"ל מ"ש ג"כ לבאר בכוננת המהרי"ט דאולי לא נאמרו דבריו כ"א כבנידונו שהי' הסכמת הרבים זה שלא בפני זה לבטל הסכמה ראשונה שהיו פולם ביחד ציי"ש.

ט) וצ"פ"ה הייתי בספר משפט שלום להגאון מהרש"ם ז"ל על חז"מ וראיתי שדך ג"כ בשאלה זאת בתוך דברי קונטרסו המכונה תיקון עולם לסי' רל"א, ומבלי שראה שכבר נגעו בזה השו"מ והמהר"ם שיק, ואחרי שבאות ה' מאריך להביא מדברי הפוסקים ולהוכיח דבעינן רובו מתוך כולו ומוזכיר גם שאחרים מחלקים בין ממונה ליחיד דבממונה מעכב שיהיה רובו מת"כ משא"כ באיניש דעלמא צ"ש] כותב באות ו': ומעתה יש לבאר ענין תקנות ציבור הנעשים בזמן הזה ואינם מתאספים כל העיר רק הולכים אחר חתימות וכדומה אי"כ אף שמשכימים רובם לא מהני כלל דלא תוי רובו מתוך כולו, וצ"ל שנהגו כן עפ"י דברי ברכ"י הנ"ל דדוקא בממונים מעכב ולא באיניש דעלמא, ולפי"ז עכ"פ צריכים לדקדק שיהי' כל הממונים ביחד דאלי"כ כל התקנה בטלה, ומ"מ צ"ע דגם לפי"ד הבר"י צריך שיהיה עכ"פ רוב העיר ביחד רק אם יחיד לא היה שם בזה קאמר דאינו מעכב אבל עכ"פ שאר האנשים צריכין להתאסף יחד, וגם י"ל דדוקא יחיד אינו מעכב אבל מיעוטא של כמה אנשים מעכב, וגם היכא שיש ממונים נבררים דאינו מעכב הסכמת שאר אנשי העיר מ"מ הרי הברירה גופא שנבררו ע"פ דעת רוב העיר בודאי לא היתה כדין שהרי לא היה בהתאסף כל העם ביחד לברור את הממונים וא"כ אין להם דין מבוררים כלל, ושוב כל תקנות הציבור בטלים כולן שלא נעשו כדין.

וכדי ליישב הדבר רוצה המשפט שלום שם לבוא על כך מכמה בחינות, אבל הסיכום היוצא מכל דבריו שם דצריכים לבא עלה מכה מנהגא, והוא די"ל בזה כעין מ"ש הש"ך ביו"ד סי' רכ"ח סי"ק פ"ט דעכשוו עשתנו המנהגים והכל נעשה עפ"י המנהגים וענה"מ ססי"ק קמ"ט מ"ש בזה אי"כ י"ל דגם בזה נשתנו המנהגים וכיון שנהגו לברור המנהגים בדרך זה שוב מהני עשייתם מכה המנהג ציי"ש באריכות דבריו.

י) על האמור באות ט' אוסיף לציין לדברי שו"ת מהרשד"ם חיו"ד סי' נ"ח שכותב דאם אחד מהממונים הלך למדינת הים ואמר לחבירו שהוא מקבל כל מה שיסכימו הם, דנראה מדברי הרא"ש דאז הו"ל כאילו עמד הוא ג"כ שם ע"ש, והובא משמו גם בס' משפט שלום שם אות ה' ובאות כ"ב ע"ש. ועוד השיב מהרשד"ם בחיו"ד שם סימן ע"ח דהוא הדין דאם כשבא אח"כ אצלם והודיעו לו מה שעשו הסכים לדעתם, והו"ל נמי כאילו נמצא שם בשעת המעשה ע"ש, ועפ"י דברי מהרשד"ם אלה העלה בספר זכור לאברהם הי"ב בתחומ"מ אות ר' דיש לדון דמהני גם מוסר דעתו לא' מן החברים דהא עדיף זה מסיבל עליו כל אשר יעשו, אלא שכותב לעיין. בעצם דברי המהרשד"ם דצריך להתיישב בדבר כל היכא דבעי' רובא מתוך כולו דאפ"ל אי הוי התם הוי יהיב טעמא תריצה, ורצ"ל שם שהמדובר ברשד"ם הוא כשכר התנו תחילה, אולם מסיים וכותב דאבל משמעות דברי מהרשד"ם הוא דקאמר דבריו אפילו לא היה שם תנאי ושכ"כ שהבין הכנה"ג חז"מ סי' י"ג אות ל' ול"ב ציי"ש.

י) **שמהני עכ"פ** תנאי מצינו שהעלה גם בשו"ת הרש"ך ח"ג סי' מ"ה, אלא שמצריך בזה אבל שישארו עכ"פ רוב מהבוררים ומבלעדי זה יוכלו הקהל אח"כ לחזור מהסכמתם יעו"ש.

קיצורו של דבר, פרטי ההלכות בדיני רוב ומיעוט מרובים הם עד מאד ואי אפשר לפרוטם בסימן אחר, ומה שצינתי הערתי בזה בכאן הוא רק בקיום כלליים, ותן להכם ויחכם עוד.

ליתר עיון סימן נב

- א. בנות ואלמנה אם יכולות לדרוש פיצוי כספי עבור חתימת ויתור ירושה לטובת הבנים.
- ב. אם מועיל דד"מ או כבלה שישפטו בירושה לפי דיניהם.
- ג. תקנות שונות במשפטי הירושה.

תשובה לח"א

אודות פסק הדין שהעלתי בספרי שו"ת צ"א חט"ז סי' ט' בנוגע לזכויות אלמנה ובנות בעובן בעלה ואביהם הגם שיש בנים יורשים מה"ת, רואה אני שבגלל שבאות על כך בקצרה והסתפקתי גם במראה מקומות בלבד, לא הובררו הדברים כל צרכן לכמה מהמעינים, והשאירו עיי"כ מקום להטעות, לכן אבוא בזה בעיה ביתר הרחבה ויאירו הדברים וממלא רוחא שמעתתא.

א) **בראשונה** אודות שהעלתי שהאלמנה התבנת יכולת לדרוש פיצוי כספי עבור

לדרוש שכר חתימה. אלא הטיל חובה שלא לזון. ולא לבטל דבר זה מכח תקנה שתיקנו זאת חכמי דורו. וגם נקב בסכום שתקנו לתת עבור כך לבנות. שהוא עשרה למאה מסכום הירושה.

ושם בחוקות החיים הזכיר בדבריו גם הנימוק שכתבתי בספרי שם בסוף הסימן שיש בכך גדר שלא יפנו לערכאות לשם קבלת צו ירושה. וכך כותב גם הגר"פ ז"ל שם כי "בכך אגהנו ניצולים שלא לגרום שיבאו לפני ערש"ג וידונו הפך תורתנו" ע"ש.

ובספר שו"ת מהרי"א הלוי ח"א סי' ד' כותב בנידון. זה ז"ל: במה שנסתפק מעכ"ת בהא דאמרינו במקום ברא ברתא לא תירוח. מ"מ אם צריכים חתימת הבת לענין דיניהם אם יכולה בת לעכב מליתן חתימתה עד שיתן לה אחיה סך מטוים בעד החתימה. או אם כופין אותה בדינו ליתן חתימתה בחנם וכו'. מצאתי בשו"ת פני משה בנבנשתי ח"ב סי' ר"ו שנחלקו בזה רבותינו הגאונים מ"ה יחיאל באסא והמהרי"ט וכו' וכפי הנראה דעת הפני משה שם נוטה לדעת מהרי"א באסא. ומאחר שגם המכתב מאליהו סי' ט"ו סובר כן אין לכוף את הבת מספק ומחויב הבן לפשר עמה כפי ראות עיני הדין עד שתתן לו שטר סילוק עכ"ל. הרי לנו גם דעת המהרי"א הלוי להכריע להלכה שאין לכוף מספק את הבת לחתום בחנם וכי הבן מחויב לפשר עמה כפי ראות עיני הדין.

ואחרון אחרון בשו"ת רב פעלים להגה"ה הגרי"ח ז"ל בח"ב חזו"מ סי' ט"ו. דאחרי דיונו הארוך בזה. ואחרי שמביא הכרעת המהרי"א אלפאנדי ז"ל דאין הבנות מחויבות לקום בקום ועשה לכתוב על שם אחיהם אם לא שירצו אותן בריצוי כסף. וכמו"כ הכרעת הגאון שו"מ ז"ל דאזיל בשיטת מהרי"א בסאן ז"ל שהדין דין אמת דאין חיוב לתת חתימה בחנם. ואשר נמצינו למדין מדבריו שיש עוד גדולים ברבני אשכנז דקיימי בסברא זו של מהרי"א בסאן. זאת הלכה העלה שיכולות הבנות לטרב לחתום עד שישפסום בדמים וסך הפיוס הוא לפי ראות עיניהם של הבי"ד שבעירם יע"ש.

הרא"נ לדעת כי יש בסיס רחב בהלכה שהבנות יכולות לדרוש שכר חתימה. וגם אפילו שכר וילתאן של הופעה בבי"ד או בערכאות (יעו"ש ברב פעלים). ושכן פשט ופשוט המנהג בהרבה תפוצות ישראל עוד בדורות שקדמונו. וצדקנו בזה בהחלט בספרנו שם.

ב

(ב) **בבבא** בתרא ד' קט"ו ע"ב איתא: אמר רב הונא אמר רב כל האומר תירש בת עם בת הבן אפילו נשיא שבישראל אין שומעין לו שאינן אלא מעשה צדקין. ומבארים התוס' בדי"ה אפילו ז"ל: אפילו נשיא שבישראל שרצה לתקן כן לפי צורך שעה כעין שמצינו בבני בנימין שהתנו שלא תירש בת הבן

הגדרש והנצרך שיחתמו על ויתור לטובת הבנים כדין אשר בתשובתי שם הסתפקתי בצינוני מראה מקומות לכמה מגדולי הפוסקים שדנים בזה.

הנה בשו"ת פני משה (בנבנשתי) ח"ב סי' ט"ו מביא בקשר לזה ג' שיטות והמה: א) שיטת הרב ר' ירמיה שבכלל אמרינו בזה דינא דמלכותא דינא. ומצאתי שסובר בכזאת גם המהר"ע ריקי ז"ל בספרו אדרת אליהו בתשובה שבסוף הספר סי' כ"ב ע"ש. ב) בשו"ת פני משה שם מביא כי חכמי דורו חלקו על שיטת ר' ירמיה. אבל מביא שמהרי"א באסן סובר שאפ"ה צריך אבל הבן לפייס את אחותו שתתרוצה לחתום לו. ג) מביא שיטת המהרי"ט שסובר כי הבת צריכה לחתום חנם אין כסף מדין השבת אבידה.

והכרעת הפוסקים בזה כשיטת מהרי"א באסן שהבנות יכולות לדרוש שכר חתימה וכך פשט מנהגא. יעו"ש בשו"ת דברי חיים (מצאנו) חזו"מ ח"ב סי' ג' שמעיד וכו' על כך. "שכן נוהגין כו"ע שמפשרין בזה והוא כהיתר בעיני העולם בעוד שכר אמירה וחתימה" ועל יסוד זה פסק בנידונו שם שהאח רצה לתפוס מנכסי אחותו שהפקידה אצלו כדי לקחת חזרה מה שהוכרח לפני כן להתפשר עם אחותו בטענה שמעות הפשר שנתן לה היה באונס מפני שאמרה שתלך לערכאות. ופסק עפ"י הנ"ל שאינו יכול לתפוס "ובוראי צריך להחזיר" ע"ש.

ואם הגאון בעל דברי חיים ז"ל בא עלה רק מכת מנהגא. הרי הגאון בעל שואל ומשיב ז"ל שם חותמו על זה שהדין דין אמת. דככה מצינו לו בשו"מ מהר"ת ח"ג ט"ס ק"י שהשיב על ככה בזה"ל: מה ששמע מאיזה גדולים דבת שאינה רוצית לתת החתימה לבנים ובדיניהם גם הבנות יורשות שמחויבים לתת מעות להבנות ואינן מחויבות לתת פטורים בחנם. ושאל אם זה אמת. הנה זה אמת ונמצא בשו"ת פ"מ תשובה ארוכה בזה. ואני כתבתי בזה בתשובה סמיכות ע"פ דברי התוס' ב"ק ד' מ"ב ואף שבתה"ד ורש"ל מפסקים על דברי התוס' מכל מקום הדין דין אמת עכ"ל. הרי לנו חותמו אמת של הגאון בעל שו"מ ז"ל על הנ"ל שהבנות יכולות לדרוש שכר אמירה וחתימה.

ותקע מסמרות במנהג זה גם הגאון הגרי"ח פלאגי ז"ל בספרו חוקות החיים סי' ע"ג. ואחרי אריכות דברים שכותב בזה שלא מהני טענת קים לי כו' ירמיה. מחוק אבל מאידך התקנה שתקנו חכמי דורו שתקבל הבת אבל עשרה למאה עבור שכר חתימה ומסיים וכותב ז"ל: כי אם בזאת כי מה שנתנו בקושטא כפי מה שתקנו הרבנים הרב מהרי"א באסן ותרב אליהו רבה ז"ל רבני מתא לתת לבנות עשרה למאה ויבואו על החתום תקנה הגונה וישרה היא וכן ראוי לנהוג מכת התקנה שכן תיקנו רבני העיר וסינה לא תזנוג וכל המקיים דברי חכמים תבוא עליו ברכת טוב עכ"ל. הרי לנו שהגרי"ח פלאגי ז"ל לא רק שנתן היתר

גם להקנות, ואספו כעמיר גרנה דברי המחלוקת ונשארו ונתנו בדבריהם בספרים המקנה ח"ב כלל ל"ג פרט י"ד, חתן סופר שער המקנה והשטרות חלק ח' ושדי חמד כלל ה' אות נ"ט, ויעוין עוד מ"ש בזה בשו"ת מהר"ם שיק חאו"ח סי' ש"ז, נחל יצחק להגרי"א מקאוונא ז"ל חו"מ סי' ב', ועמודי אור סי' כ' אות ל"ו יעו"ש ואכמ"ל.

ג) נקדים להעתיק תשובתו הנרגשת ומאלפת של הרשב"א ז"ל המובאת בבית יוסף בטור חו"מ סימן כ"ו, הוא נשאל על אחד שמתה בתו ותבע את חתנו בערכאות העכו"ם שיחזיר לו כל הנדוניא בטענה שאע"פ שבדיני ישראל הבעל יורש את אשתו, כיון שהכל יודעים שהם הולכים בדיני העכו"ם הרי כל הנושא אשה שם כאילו נתנו כן וכמו שאמרו בכתובות ס"ז גמלי דערביא אשה גובה פורנא מהם לפי שסומכת עליהם, והשיב ע"ז הרשב"א ז"ל וז"ל: כל דבר שבממון תנאי קיים ובאמת אמרו שמתנין בכענין זה, אבל לנהוג כן מפני שהוא משפט העכו"ם באמת נ"ל דאסור לפי שהוא מחכה את העכו"ם והוא שהזהירה תורה לפנייהם ולא לפני העכו"ם ואע"פ ששניהם רוצים בכך והוא דבני שבממון, שלא הניחה תורה את העם שהוא לנחלה לן על רצונם שייקרו חוקות העכו"ם ודיניהם, ולא אפילו לעמוד לפנייהם לדין אפילו בדבר שדיניהם כדיני ישראל, והמביא ראה לזה מגמלי דערביא טועה, דכתובה מן הדין היה לגבות ממטלטלי דמיניה ואפי' מגלימא דאכתפיה, אלא ששמו רבנן שאין סמיכת האשה עליהם משום שגבייתם לומן מרובה, ובערביא שכל עסקיהם בגמלים סומכים עליהם, אבל ללמוד מזה לילך בדרכי העכו"ם ומשפטיהם ח"ו לעם קדוש לנהוג ככה, וכ"ש אם עתה יוסיפו לחטוא לעקור נחלה, הסומך על משענת קנה הרצוף הזה ועושה אלה מפיל חומות התורה ועוקר שורש וענף והתורה מידו תבקש, ואומר אני שכל הסומך בזה לומר שמותר משום דינא דמלכותא טועה וגזלן הוא, ואפילו גזילה ישיב רשע מיקרי כדאיתא בפ' הכונס (ס') ובכלל עוקר כל דיני התורה השלימה ומה לנו לספרי הקודש המקודשים שחברו לנו רבי ואחריו רבינא ורב אשי, ילמדו את בניהם דיני העכו"ם ויבנו להם במות טלואות בבתי מדרשי העכו"ם, חלילה לא תהא כואת בישראל חס ושלום שמא תחגור התורה שק עליהם עכ"ל.

דבר הרשב"א מרעישים המה ויש בהם אזהרה גוראה שלא לעקור נחלה ומשמיענו כי טועה וגזלן הוא מי שסומך לומר שמותר משום דינא דמלכותא דינא, דבנחלות אעפ"י שזה ממון אי אפשר לעקור לפי שנא' בפ' נחלות והיתה זאת לכם לחוקת משפט לומר שחוקה זו לא תשתנה ואין התנאי מועיל בו.

נז"ס"ף לזה דברי הרמב"ם בפ"ו מה' נחלות ה"א שפוסק דבנחלות אעפ"י שזה ממון א"א לעקור

עם אחיו אין שומעין לו משום צדוקין עכ"ל, ונראה כוונתם דר"ל דאע"פ שיש כח לבי"ד ולנשיא שבישראל בכגון דא לתקן לפי צורך שעה משום הפקר בי"ד הפקר כעין שמצינו שתיקנו בדומה לזה בבני בנימין, מכל מקום משום כדי שלא יטעו לחשוב שתקנה זאת באה כאילו להסכים לדין הצדוקין הסוברים שדין תורה כן הוא, לכן שללו כח ההפקר בי"ד בזה, ואפילו אם יעברו ויתקנו בכזאת, ויהא זה אפילו נשיא שבישראל אין שומעין להם.

וכזאת כותב לבאר גם הנמוקי יוסף ז"ל על הרי"ף בב"ב שם וז"ל: כל בי"ד שאומר כן דרך תקנה וגדר אפילו נשיא שבישראל שהיה לו כח להפקיר ממון, אין שומעין לו מפני שהוא עושה מעשה צדוקין וחושבין שאנו עושין כן מדין תורה וכי אנו מודים לדבריהם והוא הפירוש הנכון, דאין לפרש כל דיין שפוסק כן דפשיטא דטועה בדבר משנה הוא, וגם אין לפרש כל ש"מ שמצוה כן, דאפילו רבי יוחנן בן ברוקה לא אמר אלא על מי שראוי לירשו, נראה מכאן שאם לא מפני מעשה צדוקין אע"פ שמדין תורה אינו כן היו רשאים לתקן כן עכ"ל הנמו"י.

ודברי התוס' עם דברי הנמו"י המה בבחינה של בא זה ולימד על זה, וכונתם ברורה לבאר ולהסביר שכוונת הגמ' באמרה "כל האומר" היא על בי"ד או נשיא שבישראל שבא ואומר כן דרך תקנה וגדר, דלומר שזה דין תורה אף אחד מהם לא יטעה לומר כן, כי טועה בדבר משנה הוא, אלא כנ"ו שבאופן כזה בדרך כלל כח בי"ד ונשיא יפה בזה לתקן ולגדור ולהפקיר ממון, אבל אפ"ה מכיון שבכאן הצדוקין אומרים כן, ויש מקום לטעות ולחשוב שהמתקן עושה כן לא משום תקנה וגדר אלא מפני שדעתו מסכימה לדעת הצדוקין שדין תורה כן הוא, לכן הפקיעו כח בי"ד ונשיא בזה, בכדי שלא יצא מזה פוקה ומכשול, וישתו התלמידים הבאים אחריהם וכו', מכיון שסוף סוף מעשה צדוקין הוא, ויטעו ויבואו לפרש כוונת התקנה שבאה כאילו להודות לדברי הצדוקין שאמנם דין תורה כן הוא, או כאילו המתקן סובר כן כמעשה הצדוקין.

ויש לדייק מהאמור שהא כל שיעשו היכר ושינוי באיזה דרך שהיא אשר יהא ניכר מזה באופן בולט שזה לא כדעת צדוקין, אזי הדרך פתוחה לפני חכמי דור דור לתקן בזה תקנות לצורך השעה והזמן, וכפי שמצאו באמת בכזאת שתיקנו תקנות בזה באופנים שונים לפי מקומם ושעתם (עיי' לקמן מה שנביא מזה), וכמוכרן רק חכמי התורה אשר יראתם קודמת לחכמתם ביכלתם בעינים החדה והחודרת ועומק דעתם דעת-תורה להבין ולהבחין בין תקנה לתקנה ולדעת איזה דרך של תקנה ישכון בה אור מבלי שתצא ממנה מכשול באיזה צד שהוא.

וקד"ר"ע המחלוקת הגדולה שקיימת בין הפוסקים בגדר הפקר בית דין הפקר אם רק להפקיע או

על כן בד"מ בטור מסביר דעת הרשב"א בזה מפני דלא אמרינן דד"ד אלא מה שהוא מדיני המלוכה אבל דינים שדנין בערכאות אין אלו משפטי המלוכה אלא הערכאות דנין בעצמן כמו שימצאו בספרי הדיינים, וכותב שזהו גם דעת המהרי"ק ע"ש. והובא דבריו גם בסמ"ע ס"ק כ"א, ומסביר את דבריו דר"ל דאפי' אם גזר המלך בהדיא לילך בחר דיני ערכאות דאין על דיני ישראל לקיים זה מכח זה דעלינו לקיים מן הדין דינא דמלכותא דעל כזה לא אמרו אלא על דברים מחקוי המלוכה ע"ש (ועיין מ"ש מדינא ערכאות דלא שייך בהם דד"ד לעיל בסימן מ"ט). הרי דיסוד האיסור בזה הוא היכא ששמים את הדגש על כך כדי ללכת ולהכות דיני הערכאות.

ומשום כך מצינו להרמ"א במקורא שפסק כן ללכת לכאורה לפי דיניהם, והוא בסימן רמ"ח סעי' א', דעל פסק המחבר שם שפוסק דשכיב מרע שאמר נכסי לפלוני ואחריו לפלוני אין לשני אלא מה ששייר ראשון, ואם היה הראשון ראוי ליורשו כגון עהיה בן מכלל הבנים אין לשני כלום שכל לשון מתנה ליורש הרי הוא כלשון ירושה וירושא אין לה הפסק ואע"פ שיאמר ואחריו לפלוני. מוסיף הרמ"א בשם הריב"ש ופוסק, דאם עשה הצואה במקום שנהגו לדון בערכאות של עכו"ם ובאו אח"כ לדון בדיני ישראל לא אמרינן דירושא אין לה הפסק עכ"ל. הרי דפסק הרמ"א בזה כן לדון לפי דיני ערכאות, ועי"ש בקצוה"ח שמשגיג ע"ז וכותב דבשו"ת תשב"ץ חולק על האי דריב"ש וכתב שם ח"ו להפקיע זכות ולאבד זכות ישראל ע"ש, אבל הרמ"א כנראה סבור היה דמכיון שיש כאן רק פירוש לשון וכוונה לכן אין בזה עקירה מדיני ישראל, ובכה"ג מבאר באמת הסמ"ע בחו"מ שם סימן שס"ט סק"ב וכותב דשאני הדין דסי' רמ"ח דכיון שהמצוה מת באותו מקום שדנין בדיני עכו"ם ועשה צואה סתם ואחריו לפלוני אמרינן דודאי דעתו היה כמו שמורגל בפי הבריות דמפרשים ואחריו לפלוני כפשוטו ואפי' אם היה הראשון ראוי לירש ומשו"ה פסק שדנין בדיני עכו"ם, משא"כ כאן בהנושא אשה דבשעה שנשאו זא"ו לא ה' שעת הירושא ולא היה או שום גילוי דעת שנשא אדעתא דמנהגא והבעל עומד לפנינו ואומר שלא היה דעתו אז לירש ע"ד שאם תמות שלא ירשנה דבזה ודאי לא עקרי' דין תורה עי"ש, אלא דצ"ע על הסמ"ע במ"ש שמהני בזה הסכמה וגילוי דעת, מדברי הרשב"א שבב"י בסי' כ"ז שהבאנו שכותב מפורש שלא מהני בזה אפילו אם שניהם רוצים מפני שלא הניחה תורה את העם שהוא לנחלה לו על רצונם שייקרו חוקות העכו"ם ודיניהם, וצריך להוסיף ולומר דשאני בהדיא דסי' רמ"ח דאמרינן שכוון בלשונו אל מה שעכו"ם מפרשים שהוא לשון מתנה ולא ירושה ולכן יש לה הפסק, וכדמבאר בכזאת

לפי שנא' בפ' נחלות והיתה זאת לכם לחוקת משפט לומר שחוקה זו לא תשתנה ואין התנאי מועיל בו, וכן נזכיר בזה דברי שו"ת מבי"ט ח"ב סי' קכ"ח שכותב וז"ל: "ועוד בענין הירושה היא חקת משפט וכי היכי דאין המוריש יכול להנחיל בתורת ירושה איש נכרי אפילו ברצון יורש כמו שכתב הרמב"ם וז"ל פ"ב מה' אישות דכל תנאי בירושה בטל, ה"ג ב"ד אינם יכולים להנחיל מי שאינו ראוי לנחול" עכ"ל ע"ש.

אבל מאידך השאיר לנו הרשב"א ז"ל בכל זאת פתח פתוח בזה להתקנת תקנות כל היכא שיהיו גברים מתוכם שמובדלים המה בכל זאת מדיני העכו"ם בזה, ושאין כאן משום רצון לייקר בזה עי"כ חוקות העכו"ם, ודיניהם שהרי כן כותב הרשב"א בדבריו שבאמת אמרו שמתנין בכענין זה, ורק לנהוג כן מפני שהוא משפט העכו"ם והוא שאסור לפי שמחכה את העכו"ם, ומשום כך אסור בכה"ג כשזה משום חיכוך אפילו היכא ששניהם רוצים בכך והוא דבר שבממון כי לא הניחה תורה את העם שהוא לנחלה לו על רצונם שייקרו חוקות העכו"ם ודיניהם. הרי כנ"ז.

ד) בשו"ת מהרי"ק שורש ח' נשאל באחד שרוצה להפקיע ירושת בן הבכור באמרו כי מנהג מבטל ההלכה וכי נהגו בארץ ההיא להשוות הבכור והפשוט וחלק בחלק יטלו, והשיב שהדבר פשוט יותר מביעתא בכזאת שאין במנהג זה ממש ואין ללכת אחריו כי אין עקירה מה שכתוב בתורה גדול מזה ע"ש, והחרו החזיקו בפסקו זה בשו"ת מהר"י אדרבי סי' קע"ד ושו"ת מהרשד"ם חחו"מ סי' ד"ט, והמהרשד"ם מסיים את דבריו בלשון זה: "פשיטא מנהג כזה שהוא נגד התורה ממש אין בו ממש, ואיך יעלה על הדעת שיקבעו חכמים עצמם לקבוע מנהג כזה וזה אינו נקרא מנהג ותיקין אלא מנהג רשעים ואין לילך אחריו עי"ש.

וגם בזה נראה שהמהרי"ק והבאים אחריו השיבו על כך בכל כך תריפות מפני שעקרו דיני בכור לגמרי מבלי להשאיר לכך כל זכר, וכהדגשת המהרשד"ם "שהוא נגד התורה ממש" ולכן אין בו ממש.

ה) הרמ"א בחו"מ סי' שס"ט סעי' א' פוסק כדברי הרשב"א שבב"י סי' כ"ז ובלשון זה: הנושא אשה במקום שדנין בדיני עכו"ם ומתה אשתו לא יוכל אבי אשתו או שאר יורשיה לומר כל הנושא אשה על דעת המנהג הוא נושא ונדון הדבר בדיני עכו"ם דאם מתה ירושה בעלה או כדומה לזה וליכא בזה משום דינא דמלכותא, דלא אמרינן דינא דמלכותא אלא דבר שיש בו הנאה למלך או שהוא לתקנת בני המדינה אבל לא שידונו בדיני עכו"ם דא"כ בטלו כל דיני ישראל עכ"ל, ומציין זאת מהמהרי"ק בשם הרשב"א, ומשמע מזה נמי כפי שרציתי לומר באות הקודם גם בדעת המהרי"ק, שהוא זה מפני שיש כאן עקירה של דין תורה ובחירה ללכת בדיני העכו"ם בזה, יתר

בשׁו"ת חתם סופר חו"מ סי' קמ"ב ומובא גם בפ"ת סק"ב ע"ש.

ויצוין מ"ש עוד בדברי הרשב"א בשׁו"ת רמ"ע מפאנו סי' פ"ט, וכנסת הגדולה חו"מ סי' כ"ו, ובשׁו"ת בעי חיי לבעל כנה"ג חו"מ ח"א סי' ט"ז וח"ב סי' ע"ט יעו"ש והדברים ארוכים.

ה) כע"ז אצטט כמה דוגמאות מתקנות שהתקינו חכמים מגדולי הספרדים כדי להבטיח חלק האלמנה והבנות וכו', נוסף על תקנות ידועות ונפוצות בתפוצות ישראל בכל מושבותיכם כתקנות שר"ם, ר"ת, טוליטולה, סולצק, דמשק, ועוד ועוד.

בספר כרם חמר מר"א אנקווא נמצאים שם כמה וכמה תקנות חדשות בקשר לכך ומצוין שהמה תקנות מרוקו — המגורשים מקאשטיליא ועמם עוד קהלות רבות, וכתובים המה בספר התקנות (ציץ סי' ר"י מהספר).

בההקדמה כתוב: ואלו הם התקנות שתקנו והתנו להיות ביניהם הקהלות הקדושות מגירושי

קאסטיליא אשר בפאס בעצת החכמים השלימים וגדוליה. ונפרט בזה התקנות העיקריות הכתובים שם. **סימן ב.** תקנה, כשנפטרת האשה, הבעל יקה ב' שלישים וירשיה יקחו השליש.

סימן ג. בא פירוט, כשהאשה נפטרת והניח זש"ק ממנו יחלקו הבעל והורע מבעלה זה מחצה כמחצה, וכן יחלקו הבעל עם אביה ואם אחיה והזש"ק.

סימן ד. כשהבעל נפטר בלי זש"ק אשתו נוטלת ב' שלישים והשליש האחר יקחו יורשיו עד שלישי בשלישי, ואם הניח זש"ק ממנה תחלוק עמם מחצה במחצה.

סימן ו. כשישאירו אחריהם בנים ובנות ירשו הבנות שוה ושוה עם הבנים, ודוקא קודם שינשאו הבנות. וזאת התקנה היתה בעבור שינשאו כשתספיק לנשואין זאת הירושה, ואם לא יספיק ירשו צורך הנשואין מן הנותר. ויעו"ש עוד בס"י קמ"ב קמ"ג שמבואר ביתר פירוט זה ומפורט שמות כל ארצות המערב פא"ס, טיטאוין וכל הגליל, ומכאן וצפרו וכו' וכו' שנהגים בכזאת כמנהג המגורשים.

סימן יט. האשה והבנים והבנות שלא נישאו ירשו שוה בשוה זולת הבכור כי העדיפה לו התורה חלק בכורה. ובקיצור התקנות ד' ה' ע"א סעי' ח' בא הביאורי, שכל זה תרא בירושה הבאה להם מאב ואם, אבל ירושה הבאה להם משאר קרובים מוקמינן ליה אדון תורה דבמקום ברא ברתא לא תירות.

סימן ל. הבת נוטלת חלק כזכר רק בפטירת האב או האם תחילה וכו', ואין לבת ירושה עם הזכרים חלק כחלק מכה התקנה זולת בנשואין ראשונים ולא בשניים. וההסבר לסימן זה בא בס"י רט"ז ח"ל. מי שמת והניח בנים ובנות בתולות ונשואות, הנשואות לא ירשו כלל כיון שיש בן דאיכא ירושה דאורייתא.

הבתולות יירשו עם הבנים חלק כחלק, אך אינם יורשים כי אם פעם אחת כגון אם מת האב יירשו הבתולות כנ"ל, ואם אח"כ מתה אמה לא יירשוה כי אם הזכרים וכו'. ובס"י ר"ח מבאר שאם חלקו הבנות והבנים כיון שעשו חלוקה ניונות משל עצמן, דכיון שחלקו נסתלקו זה מזה.

הנה כי כן ראינו שהרבה והרבה גדולים מחכמי הדורות שקדמונו לא היססו מלתקן תקנות גם במשפטי הירושה כל שהשאירו היכר בהם למשפטי התורה ולא עקרו מעיקרו משפטי הנחלה. ואלה המה רק דוגמאות מעטות. ועוד הרבה שהשמטנו מלהזכירם בזה ונפוצים המה בספרי התשובות כתקנות צפת וירושלים, שהרבה מהם נראה כעקירת ירושה לגמרי, ועל כן היו גם שחלקו עליהם. יעו"ז לדוגמא בשׁו"ת משפטים ישרים (בורדוגו) ח"א סי' רס"ט, ושׁו"ת חוט המשולש (דיאוח), וכן בקונטרס הגדול והרחב על "תקנת העובנות בירושלים ובארץ ישראל" מר"א ריבלין ז"ל שנדפס בספר "אזכרה" כרך ג', אשר אסף וציטט מכל דברי השׁו"ת בזה מיימינים ומשמאילים יעו"ש. ואכמ"ל יותר בזה.

ו) מכל האמור נלמד עד כמה שיש לעשות כל טדוקי לא לדחות אלה הבאים לקבל צו ירושה בבית הדין, אלא ליכנס לעובי הקורה ולהתאמץ ולהתעמק בההלכה הנרחבת כדי למצוא מוצא של אפשרות למתן ירושה עפ"י דין תורה, ולא לדחות בנקל את הבאים מפני איזה סיבה או חומרא ועי"ז להכשילם שיפגו לערכאות ויכשילום וכן יכשילו את השופטים היהודים שיוציאו צו ירושה לפי דיני העכו"ם, ויודע אנכי ועד כי מרובים המה הפוגים בבקשת צו ירושה בביה"ד לא בגלל שזה קל להם יותר, אלא מתוך זיקה נפשית לבית הדין ולמשפטי התורה.

סימן נג

בעל שהעביר לאשתו בהסכמת גירושין כל זכויות או תגמולין שיבואו בגין בנם המנחם, אם יכול לאחר מיכן לתזור מהסכמתו.

לפנינו ערעור של האב על שתי החלטות של כב"ר ביה"ד האזורי בחיפה מתאריכים כ"ה כסלו וי"ז טבת תשמ"א.

בהחלטה מיום כ"ה כסלו נאמר.

על משרד הבטחון להעביר את כל התגמולים בגין הבן המנחם של הצדדים לאשה בלבד כפי שהתחייב הבעל בהסכם הגירושין שקבל תוקף חוקי של פסק דין.

ובהחלטה נוספת מיום י"ז טבת נאמר.

לאור החומר שבתיק ביה"ד מחייב את הנתבע לקיים את האמור בהסכם הגירושין סעי' ה' ובו נאמר "כל זכויות או תשלומים שיבואו בגין המנחם

LAWS, CUSTOMS, AND EDICTS

Rav Yitzchak Grossman, Dayan at the Bais Havaad

A TRANSCRIPTION OF THE YORUCHA CURRICULUM WEEKLY SHIUR VIDEO

We previously discussed the rules that govern the order of who inherits when someone passes away. In this shiur, we will discuss possible deviations of this order based on three fundamental halachic concepts.

The first concept that we will discuss is *dina d'malchusa dina*. In certain areas, halacha incorporates non-Jewish law, which can, in some instances, override halacha. The second concept we will discuss is *minhag*, as the common custom also can, at times, override halacha. The third concept under discussion will be *takanah*, an edict established by bais din, who have the right to pass rules that may differ from normative halacha. We will discuss how these three halachic principles will apply in cases of inheritance.

MINHAG AND DINA D'MALCHUSA:

The discussion begins with a famous teshuva of the Rashba. In the story in question, Reuven's daughter, Leah, married a man named Shimon. Leah passed away, leaving behind a daughter who also subsequently passed away. Shimon, Leah's husband, said that he is the *yoresh* of his wife and, therefore, should get her inheritance. Moreover, he claimed that even if a husband would not be *yoresh*, Leah's daughter would have inherited her mother's estate, and since the daughter died and left behind no children, he is her *yoresh*.

Reuven, Leah's father, claimed that he should inherit her assets. Although he conceded that halacha says that the husband is the *yoresh*, he posited that the minhag in their area is that a husband does not inherit a wife, and this common custom should override halacha. He further claimed that the daughter is not an heir either because the law of the land was that when a child dies at a young age, the child does not inherit from their parent and the assets revert to the deceased's maternal family, which would mean that he should be the heir according to *dina d'malchusa*.

In response, the Rashba wrote a fiery teshuva rejecting the claims of the father and establishing that the normative halacha must be followed. He writes unequivocally that the son-in-law is entitled to the entire estate. Regarding the claim of *minhag*, he says that although it is true that *minhag* is a powerful principle in halacha and, when there is a common custom, we view it as if there were a clear stipulation that all parties would follow the *minhag*, that does not apply

when the minhag is a non-Jewish custom. In fact, he writes that following an inherently non-Jewish custom would be a transgression of the prohibition of *erka'os*, following non-Jewish law in place of the Torah. He says that adopting non-Jewish customs is akin to having a case litigated in a secular court, which is definitely prohibited.

This viewpoint is actually the subject of debate amongst contemporary Poskim. Rav Zalman Nechemiah Goldberg supported composing a prenuptial agreement to be put in place in the event of a marriage falling apart. Other contemporary Poskim say that this is forbidden because it is a non-Jewish custom. In any case, the Rashba clearly says that one cannot deliberately attempt to mimic the customs of the non-Jews and such *minhagim* do not override halacha.

Regarding the father's other argument – that of *dina d'malchusa dina* – the Rashba takes strong issue to this claim and says that using secular law to uproot the Torah laws of *yerusha* would be akin to uprooting the entire system of the Torah. He says that using secular law in such a case would end up being *mevatel* all of the rules of *yerusha*. If taken to its extreme conclusion, no one would need to learn Torah at all, and everyone could just learn secular law.

Fundamentally, he is saying that *dina d'malchusa* cannot be used to completely annul the laws of the Torah. Based on these arguments, he concludes that neither minhag nor *dina d'malchusa* can be used in this case to usurp the *yerusha* from the husband, and the Rema codifies the ruling of the Rashba as the practical halacha.

It is somewhat difficult to understand the basis for the Rashba's outrage. We know that we do follow *dina d'malchusa* and *minhag* in many areas of halacha. What specifically infuriated him when there was an attempt to apply it to a *yerusha*?

Rav Osher Weiss explains that there is a difference between a case where minhag or secular law conflicts with Torah law and where it conflicts with the *mussar haTorah*. If it only differs in a detail of the law, it is acceptable to follow *dina d'malchusa*, even if it diverges to some extent from the Torah law; however, if secular law is fundamentally in opposition to the values and ideology of the Torah, it is unacceptable. He thus explains that non-Jews did not believe that a husband should inherit a wife because a wife does not inherit a husband, and they believe in equality of the genders. That

is fundamentally against the values of the Torah, which does distinguish between men and women; therefore, secular law cannot be followed in this instance.

Rav Weiss returns to the Rashba in another teshuva and says that it is only acceptable to follow *dina d'malchusa* when it would only change a detail of the law; however, accepting secular law wholesale would make Torah law completely irrelevant, and that is not acceptable. This general concept is found in many Poskim, who take it as axiomatic that we cannot accept secular law in general, but only in limited ways. [One could ask what the definition of "limited" is. Some Poskim say that one may follow whatever the secular law was at the time a deal was made or a contract was signed; however, one cannot say that the terms of the deal should evolve if secular law changes as time goes on.] In any event, we see that the Rashba is adamant that we may not follow *dina d'malchusa* or minhag to uproot the Torah laws of *yerushah*.

The Pnei Moshe penned a seminal teshuva about *dina d'malchusa*, in which he cites the opinion of a Rav Yirmiya. In his time, the law granted daughters a share in an inheritance. According to the Torah, daughters do not inherit from a parent when they have brothers, but because of *dina d'malchusa*, Rav Yirmiya says that they are entitled to their share. This opinion would be in opposition to the Rashba, and the general consensus is that when it comes to *yerusha*, we do not follow secular law, and Rav Yirmiya is clearly a *daas yachid*.

When it comes to a will, some Poskim say that we do follow *dina d'malchusa*. This will be discussed in greater length in the next segment. When there is no will, however, the strong consensus is that we do not use *dina d'malchusa* to alter the order of *yerusha*.

Most Poskim rule in accordance with the Rashba that *minhag*, too, cannot be used to alter the order of *yerusha*, although they do allow it in some specific cases. The Ridvaz has a *teshuva* about wills and when minhag can be used to validate aspects of a *shtar*; however, he adds that when there is no will, *minhag* cannot be utilized to deviate from the Torah's order of inheritance. He distinguishes between the cases by saying that a *minhag* can override halacha only when the halacha is not a clear *d'ohraysa*. Since the rules of *yerusha* are clearly spelled out in the Torah, common customs cannot take precedence to them. According to him, *minhag* may be able to override halacha if the halacha is not clearly stated in the Torah. For example, the law that a husband inherits from his wife is the subject of a *machlokes* in the Gemara and in the Rishonim whether it is a *d'ohraysa* or not; therefore, according to those opinions that say that it is a *d'rabanan*, it is possible that *minhag* may be able to override it.

The Maharchash has a long *teshuva* concerning places where the *minhag* was for married daughters to inherit alongside sons. He concludes that we do not follow the common

custom in such cases for a variety of reasons. One reason is based on a *teshuva* of the Maharik discussing a place where the *minhag* was to treat him the *bechor* the same as the other sons, not giving him a double portion. The Maharik says that we do not follow this *minhag*, since the Rishonim establish that we do not follow *minhag hamakom* when it is a "*minhag garua*"; an unworthy or irrational custom. For example, there is a discussion in the Gemara in Bava Basra regarding how large of a wall one must have between neighbors for privacy reasons. The Rishonim say that if the common minhag is to erect a wall that is below the standards of the Gemara, we don't follow that custom because it is a *minhag garua*.

Furthermore, the Maharik says that we only follow *minhagim* established by *chochomim* and upright people of previous generations, but we do not follow customs that are simply made up if they are against halacha. The Maharchash understands this as being similar to the first reason. If the custom was not made by upright people and is against the Torah, it is considered a *minhag garua* and, therefore, cannot be followed. For this reason, one cannot follow a *minhag* that takes *pi shnayim* away from a *bechor* or that takes part of an inheritance away from the sons and gives it to married daughters. The Maharchash also cites the Rashba's argument that one cannot adopt a minhag in order to mimic non-Jews.

As a rule then, the general view of the Poskim is that we do not follow minhag to overturn Torah law in regard to *yerusha*.

TAKANAH:

As to whether a *takanah* can alter the order of *yerusha*, the answer is clearly yes.

The Gemara in Bava Basra speaks about the tragic story of Pilegish B'Givah. After the majority of Shevet Binyomin was exterminated in a civil war, a *takanah* was enacted that if a member of Shevet Binyomin dies, leaving behind live sons and a granddaughter from a predeceased son, that granddaughter does not get a share in the *yerusha*. According to Torah law, the granddaughter would be given her father's share of the inheritance; however, because Shevet Binyomin was now so small, they did not want the granddaughter's share to then be passed on to her husband, who was likely from another Shevet, as this would take land away from the already depleted Shevet Binyomin. [The Rashbam explains that no *takanah* was made in a case where a man from Binyomin had only daughters. In that case, they were allowed to inherit from their father. The *takanah* was limited to this one specific case.]

We see from this Gemara that a *takanah* can alter the order of *yerusha*. On the other hand, earlier in Bava Basra, it is stated that if a man has numerous sons and one daughter, the halacha is that if anyone says that the daughter should inherit equally with the sons, we disregard him. It adds that even if the Nasi says to do this, we ignore him because this is the custom of the *tzedukim*. Tosafos understands this to

mean that even if the Nasi attempts to make a temporary *takanah*, as was done after the story of Pilegsh B'Givah, we disregard him in this case because it is the custom of the *tzedukim* and we don't want to do what they do. The Nimukei Yosef elaborates further and says that *bais din* can, in fact, make *takanos*, but they cannot make this particular one since *tzedukim* did it, and allowing it will make people think that we are endorsing them. If not for that reason, a *takanah* could be enacted even if it is against the laws of the Torah. The Ritvah also explains in a *teshuva* that *bais din* can make *takanos* because of the rule of *hefker bais din hefker*, which allows them to grant money to anyone they want, even to non-*yorshim*.

We find that throughout the medieval period, there were a number of celebrated *takanos* made to alter the order of *yerusha*. The most famous such *takanah* was made by Rabenu Tam, who decreed that if a man marries a woman and she dies within 12 months of the wedding, leaving behind no children, her dowry reverts back to her father. This *takanah* was made to mitigate the father's anguish. Afterward, other *takanos* were enacted that altered the order of *yerusha*.

Rav Avrohom Steinberg (Sefer Machazeh Avrohom) writes that someone informed him in the name of the Nesivos Hamishpot that daughters can inherit their mother's seat in the Ezras Nashim of a shul even if there are sons. In those days, seats in shul were treated as personal property, and the Nesivos supposedly ruled that daughters can inherit them from their mothers. The justification for this was that, similar to the *takanah* of the Rabenu Tam, it would cause anguish to the daughters to lose their seats. Rav Steinberg was unimpressed by this and says that *takanos* that go against Torah law could only be made by Rishonim and we cannot do that today. However, we do see that this practice did persist until relatively recently.

SIGNING AWAY RIGHTS:

Although most Poskim say that *dina d'malchusa dina* cannot be used against the Torah's rules of *yerusha*, the Pnei Moshe says in the name of Rav Yechiel Bassan that if the law stipulates that a daughter should receive an equal share and that she needs to sign a waiver of her rights in order for the sons to gain access to the assets, she has the right to

ask for payment in exchange for her signature. The Maharit disagrees and says that since the inheritance is the sons' rightful property, the daughter must return it to them. He also says that not doing so would be "*middas Sodom*," which means that we can force her to sign. Many Poskim, however, follow the opinion of Rav Yechiel Bassan that she can ask for payment in exchange for signing.

The Shoel U'Meishiv has a case where someone wanted to open a plant that produces beer and, according to the law, needed his neighbors to sign that they agreed to allow him to do so. He rules that a neighbor can demand payment in exchange for signing, just like a daughter has the right to ask for payment for her signature. He rules that one cannot be forced to sign for free.

Since there is a disagreement on this matter, many Poskim say that the daughter can claim "*kim li*" that she has a right to ask for payment and she can refuse to sign without it. The Tzitz Eliezer says that the *minhag* is to grant the daughter some form of payment for her signature. Some Poskim say that she can ask for whatever she wants and negotiate an agreement. Others say that *bais din* decides how much she should get.

Rav Chaim Palagi writes that the reason for the custom in his day to pay the daughters for their signature was pragmatic. If we don't allow her to ask for pay, she may go to court and demand her share in the *yerusha*, which would cause a *chillul Hashem*; therefore, it is better to give her some form of payment and take care of it out of court.

CONCLUSION:

The bottom line is that virtually all Poskim say that we don't follow *dina d'malchusa* when it alters the order of *yerusha*. We also do not follow *minhag*, with some possible exceptions. We do follow *takanos* when they alter certain aspects of *yerusha* for a particular reason. Finally, many Poskim say that a legal heir can ask for payment if the law requires them to sign over their rights in order for the halachic heirs to take possession.

Summer Break 5781 (Special Edition)

- Tzedaka and Maaser - 8

Tishrei 5782 (Expanded Yom Tov Edition)

- Pruzbul and other Shemita Topics

Winter 5782 - 1st Semester

- Loans and Guarantees - 2
- Collections and Bankruptcy- 2
- Ribbis Fundamentals - 3
- Heter Iska - 1
- Ribbis by way of Commerce -4

Winter 5782 - 2nd Semester

- Gerama, *Garmi*, Professional Advice & Malpractice- 4
- Brokerage - 2
- Lashon Harah in Business - 2
- Yichud and Gender Related Practices in the Marketplace -4

Nissan 5782 (Expanded Yom Tov Edition)

- Avoda Zara & Commerce - 4

Summer 5782 - When Things Don't Go As Expected:

- Bais Din - 4
- Peshara and Lifnim Mishuras Hadin - 2
- Arka'os - 2
- Partnership Dissolution - 1
- Employment Termination - 3
- Shabbos & Commerce - 4

PART IV Industry-Specific & In-Depth Supplemental Tracks

Choshen Mishpat Supplemental Track

- *Shomrim* and Fiduciaries - 4
- Shluchim and Agents - 4
 - Harsha'a and Power of Attorney
- *Mazik*, - 4
 - Acts of Damage
 - Causative Damages
 - Fire Damage
 - The Laws of Bor
- *Nizkei Shcheinim* - 4
 - Distancing Harmful Items and Practices
 - Invasion of Privacy
 - Noise Disturbances and Foot Traffic
 - Easements and Shared Expenses
- *Oness & Modaah* - 4
 - Sales & Gifts Under Duress
 - Preemptive Disclaimers
 - What Constitutes Duress
 - The Laws of *Lo Sachmod*
- *Hashavas Aveida* - 5
- *Yerusha* - 4
 - Wills and Trusts
 - Trustees and Executors
- *Matana* -4
 - *Al mnas lhachzir*
 - *Mechusar amana*
 - *Aino Mesuyam*
 - *Matana Temirta*
 - *Matnas Shchiv Meira*
- Choshen Mishpat Concepts - 8
 - *Shibuda D'Reb Nosson*
 - *Maamid Shloshon*
 - *Hefker*
 - *Nehne and Yored*
 - *Kofin al Midas Sedom*

Real Estate Track:

- General Real Estate
- Bar Metzra
- Acquisitions and Ani Hamehapech
- *Lo Sachmod*
- Brokerage
- Landlord/Tenant
- Zoning Laws
- Rent Control and Evictions
- Fix and Flip
- Administrations and Boards

HealthCare Track:

- Shabbos and Yom Tov
- The Kosher Kitchen and Lifneiver
- Foodservice Arrangements
- Partnerships and Ownership Structure
- Ancillary Businesses
- Finance and Ribbis
- Nursing and Housekeeping

- The Halachic Home; Eruv, Mezuzah, Tevilas Keilim, and Medication
- Compliance and Fiduciary
- Hiring and Poaching
- Avodah Zara and Chukas Hagoyim Issues
- End of Life and Other Medical Matters

Finance and Ribbis Track:

- Introduction: Understanding Ribbis
- Ribbis of Non Jews and Mumar
- Foreign Currencies & Commodities: *Se'ah Bese'ah* Applications
- Corporate Lending & Borrowing
- Credit Unions - Ownership in Ribbis Entities
- Credit Unions: Paying Ribbis by Court Order
- *Pesika*: Deposits & Price Guarantees
- *Tarsha*- Paying for Credit & Early Bird Specials
- *Arvus* & Ribbis: Cosigning on a Non Jew's Loan
- *Arvus* & Ribbis: Cosigning on a Ribbis Loan
- Differentiating Between Expenses & Interest: Defining the Two
- Ribbis in Partnerships
- Ribbis in Contracts - Capital Calls and Late Fees
- Deal Syndication & the Real Estate Process From Negotiation to Closing
- Ribbis as a *Knas*: Fines & Penalties
- Purchasing Tax Liens and Mortgage Bundles
- Using a Purchased Item When the Sale was Reversed
- Selling Conditional on Reversing the Sale
- Ribbis Responsibilities of Lawyers, Brokers, and Witnesses
- Review of Ribbis Fundamentals
- Hard Money Loans & Heter Iska - *Kulo Pikadon*; *Chatzi Milve*
- Heter Iska- The Approach of Reb Moshe Feinstein
- Heter Iska Klali and Loans Specified to be *Al Pi Heter Iska*
- Ribbis *Mukdemes* - Ribbis *MeUcheres*
- Ribbis *Devarim*
- Defining Ribbis: Gifts, Favours and Charitable Donations

Core Curriculum

(subject to change)

PART I Business Halacha Fundamentals

Elul 5780

- Dina D'malchusa Dina- 2*
 - » Obligation to Adhere to Civil Law
 - » How Civil Law Impacts Agreements Between Two Parties
- Common Business Practice & Minhag Mevatel Halacha - 2
 - » What Constitutes a Minhag
 - » How Minhag Impacts Employment, Tenancy, Partnerships and Real Estate Deals etc.

Tishrei 5781 (Expanded Yom Tov Edition)

- Business and Employment on Chol Hamoed

PART II Setting Up A Kosher Business

Winter 5781

- Introduction to Choshen Mishpat & Business Halacha -1

- Gezel - 3
- Gezel Akum, Ta'os and Mate' Akum -2
- Geneivas Da'as - 1
- Acceptable Marketing - 1
- Halachic Considerations of Corporate Gifting - 1
- Halachos of Employment -4
 - » Backing Out
 - » Where Backing Out Causes a Loss
 - » Working Pro Bono and Hiring Jewish
 - » Obligations of Employer and Employee
- Halachic Deals and Documents - 4
 - » Understanding Asmachta
 - » Agreements and Kinyan Devarim
 - » The Halachic "Agreement Validation" Clause
 - » Non-Competes and Non-Circumvent Agreements
- Partnerships & Corporations - 4
 - » Structuring
 - » Legal Entities and Trusts
 - » Management
 - » Divisions of Profits and Losses

Nissan 5781 (Expanded Yom Tov Edition)

- Corporate Chametz - The Issues and the Solutions
- Isurei Hana'ah

PART III Maintaining A Kosher Business

Summer 5781 - Commitments & Kinyanim

- Hasagas Gevul & Competition - 4
 - » Ani Hamehapech
 - » Ma'arufiya
- Kinyanim Expounded - 4
 - » Mechusar Amana
 - » Mi Shepara
 - » Situmta and Kinyanim of the Marketplace
- Ona'ah - 2
- Mekach Ta'os- 3

What

This ambitious project will harness the collective expertise of a team comprised of advanced talmidei chachamim, experienced, seasoned Dayanim, that are well versed in corporate practice and common business norms.

Collaborating with a talented group of editors and writers, they have created a syllabus and curriculum of study, with accompanying shiurim and personal guidance, enabling participants to have the tools to proclaim with confidence, “Yes. *Nossasi venosati be’emunah!*”

How

The core curriculum is segmented in modules, and can be learned as an individual self paced; or, participants can join chaburos coordinated by the Bais HaVaad for those that desire group study. Page by page, step by step, the learning will be facilitated with a daily audio “Blatt shiur” guiding the participant through the sources as well as a weekly video shiur presented on each topic by Dayanim that will share fundamental and practical applications of the sugya covered.

Daily practical Q&A applications of the subject matter will be offered alongside through the Business Halacha Daily series.

Why

As participants amass a broad and deep knowledge on an academic level directly from the source – coupled with real life scenarios presented by experienced Dayanim – they will acquire the clarity to determine not only what is a **שאלה**, but, more important - why.

Only through **עמלות בתורה** – understanding the fundamentals of the subject – can one truly appreciate and internalize what defines right and wrong.

Fulfillment and satisfaction in the realm of the divine is like no other. A *mesayem masechta* revels in the transcendent feeling of his accomplishment. Truly sublime and the envy of his peers.

Contemporary businessmen have their own, unique, ‘siyum hashas’ at the completion of Yorucha curriculum. It is the moral imperative of a frum yid, and now accessible to all.

The *hadran alach* of Yorucha is the ultimate badge of honor and medal of distinction for the businessman of our times.

Similar to a sofer who, with his intensive knowledge of hilchos safrus, is confident and secure in the propriety of his profession; so, too, businessmen will gain the peace of mind knowing with conviction that they ply their trade *be’emunah uveyosher*.

על פי התורה אשר יורוך

Yorucha

IN-DEPTH BUSINESS HALACHA CURRICULUM

MISSION

To facilitate and provide a framework for the frum businessman to gain the in-depth halachic knowledge he needs for contemporary business dealings.

VISION

Through increased knowledge and guidance, Yorucha will elevate the frum public's adherence to halacha as it pertains to choshen mishpat and standard business practices.

WEEKLY DEDICATIONS & SAREI ELEF

Mr. & Mrs. Michael Abramson - Los Angeles, CA	Mr. & Mrs. David Yitzchaki - W. Hempstead, NY	R' & Mrs. Shimshon Bienstock - Los Angeles, CA
R' & Mrs. Chaim Gross - Lakewood, NJ	R' & Mrs. Ephraim Ostreicher - Far Rockaway, NY	R' & Mrs. Dovid Bloom - Far Rockaway, NY
R' & Mrs. Saadia Zakarin - Monsey, NY	R' & Mrs. Yaakov Klein - St. Louis, MO	לזכות זיווג הגון בקרוב אסתר שיינדל בת שולמית ברכה אסתר בת דינה
R' & Mrs. Yudi Hertzberg - Monsey, NY	R' & Mrs. Ari Schwartz - Monsey, NY	R' & Mrs. Tzvi Rieder - Monsey, NY
R' & Mrs. Avrohom Kohn - Jackson, NJ	Mr. & Mrs. Tzvi Meltzer - Kew Gardens, NY	R' & Mrs. Ahron Wolfson - Monsey, NY
Rav & Mrs. Yechiel Becher - Monsey, NY	R' & Mrs. Refoel Rockowsky - Monsey, NY	R' & Mrs. Shumy Reichman, Brooklyn, NY
R' & Mrs. Yossi Wexler - Lido Beach, NY	R' & Mrs. Yossi Bauman - Lido Beach, NY	R' & Mrs. Avi Steinberg - Lido Beach, NY
R' & Mrs. Michael Reiser - Brooklyn, NY	Mr. & Mrs. Steve Milstein - Lido Beach, NY	Mr. & Mrs. Alex Berkovitch - Lido Beach, NY
R' & Mrs. Yechiel Schachner - Lakewood, NJ	R' & Mrs. Leizer Rousman - Lakewood, NJ	R' & Mrs. Haim Cohen-Saban - Brooklyn, NY

SPONSOR YORUCHA

Fuel the growth of Yorucha
TO THOUSANDS WORLDWIDE!

- Yorucha Founder \$25,000
- Month of Yorucha \$18,000
- Ma'areh Mekomos Booklet \$12,000
- Yorucha Corporate Sponsorship \$10,000
- Ma'areh Mekomos Booklet Distribution \$5,000
- Single Topic Corporate Sponsorship \$2,500
- Week of Yorucha \$1,800
- Sarei Elef \$1,000

Donations can be made payable and sent to:
Bais HaVaad Halacha Center 105 River Ave. Suite 301 Lakewood NJ 08701
501c3 Tax EIN# 26-3711474

CURRENT YORUCHA CHABUROS

ATLANTA

Yeshiva Ohr Yisroel
Rabbi Chaim Friedman

BAL HARBOUR, FL

R' Yakov Tzvi Blejer
Rabbi Zelig Privalsky

The Sephardic Center
Rabbi Yair Massri

BALTIMORE

Khal Ahavas Yisroel
Tzemach Tzedek
Rabbi Dovid Heber
Rabbi Mordechai
Shuchatowitz
Rabbi Shaul Elchonon
Sofer

Baltimore Community
Kollel
Rabbi Ahron Muller

BELLE HARBOR, NY

Congregation Bais
Yehuda
R' Dovid Semel

BOSTON

Congregation Chai
Odom
Rav Dovid Moskovitz

BROOKLYN

Bais Aharon (Felder's)
Rabbi Heshy Wolf

Beis Hamedrash Of
Flatbush
Rabbi Tzvi Yaakov Zolty
R' Moshe Arieff

Bnei Yosef
Rabbi Igal Carmi
Rabbi E. D. Miller

Flatbush Park Jewish
Center
Rabbi Eli Moskovitz
Rabbi Yisroel Perelson

Magen Avraham
Rabbi Duvi Bensoussan
Rabbi Eliezer Elbaz

Yad Yosef Torah Center
Rabbi Eddie Kassir

CATSKILL REGION

Tamarack Hills -
Ellenville
Rav Dovid Grossman

CHICAGO

Agudas Yisroel of
West Rogers Park
Rabbi Moshe Scheinberg

Bais Medrash Mikor
Hachaim
Rabbi Mordechai Raizman

Shaarei Tzedek Mishkan
Yair
Rabbi Yishai Broner

Kollel Tiferes Yisrael
Rabbi Yitzchok Simcha

Adas Bnei Yisrael
Rabbi Moshe Kaufman

CINCINNATI

Cincinnati Community
Kollel
Rav Meir Minster

CLEVELAND

Beis Doniel
Rabbi Dovid Aron Gross
Telshe Yeshiva
Rabbi Itamar Nisenbaum

DALLAS

Congregation Toras
Chaim
Rabbi Yaakov Rich

DEAL

Deal Shul
Rabbi Yosef Erani

DETROIT

Lakewood Kollel
Rabbi Boruch Miller
R' Eli Blumenkehl

FAR ROCKAWAY

Khal Zichron Moshe
Dov
Rabbi Ahron Stein

Sulitzer Bais Medrash
Rabbi Avrohom Hartman

Cong Kneseth Isreal,
(White Shul)
Rabbi Motti Neuburger
R' Ahron Richman

GATESHEAD, UK

Rabbi Dov Oppenheimer

GIBRALTAR

Massias Hall
Rabbi Rafi Bitan

JACKSON

Khal East Veterans
Rabbi Baruch Issac

HOUSTON

Meyerland Minyan
Rabbi Menachem Bressler
Rabbi Shea Lazenga

LAKEWOOD

Bais HaVaad
Rav Dovid Grossman

Bais Medrash Ohev
Yisroel
Dayan Shmuel
Honigwachs

Reb Shaya Ellinson

Bais Medrash of
Chestnut
Rabbi Yosef Greenfeld

Bernath and Rosenberg
Rav Baruch Fried
R' Yossi Schuck

Bitbean
Rabbi Aryeh Caplan
R' Ephraim Arnstein

Clearstream Chabura
Rabbi Yosef Fund
R' Yitzzy Rosenbaum

Kehal Nachlas Yaakov
Rabbi Mayer Boruch Turin

Kehilas Heartstone
Rabbi Zecharia
Wiesefeld
Rabbi Avrohom Ellman

Madison Executive
Offices
Rabbi Doniel Dombroff

Minyan Avreichim
Sefaradi
Rav Ariel Ovidia

Ner Yisroel, Ridge Ave
Reb Shimshon Herz

The Shul at The Woods
Rabbi Chaim Yehoshua
Schorr

Yeshiva Heichal
Hatalmud
Rabbi Mordechai
Horowitz
Rabbi Zvi Basch

LAWRENCE

Greater Five Towns
Chaburah (In Formation)

Yeshiva Gedolah Ateres
Yaakov
Rabbi Yisroel Gold

LINDEN

Bobov Linden
Rav Chaim Sender
Twersky

LOS ANGELES

Bait Aaron Torah
Outreach Center
Rabbi Moshe Nourollah
R' Avraham Hirshberg

Kollel of LA
Rabbi Zalmen Frager

Link Kollel
Rabbi Mordechai Lebhav
R' Danny Zaghi

LIDO BEACH

Lido Beach Synagogue
Reb Yakov Lowinger

MARGATE

Young Isreal of Margate
NJ
Rabbi Yankey Orimland

MINNEAPOLIS

Minneapolis Kollel
Rabbi Maeier Kutoff
Rabbi Binyomin Stoll

Yeshiva of Minneapolis
Rabbi Binyomin Stoll

MONSEY

Brisker Kollel
Rabbi Michael Illes

Congregation Torah
Utfla
Rabbi Moshe Langer

Haverstraw Community
Chabura
Rabbi Tzvi Rubin

Khal Chaye Avraham
Rav Yechezkel Spitzer
Rabbi Eli Moskovitz

Khal Dexter Park
Rav Yosef Greenwald
R' Dov Greenberg

Monsey Night Kollel
Rabbi Yisroel Sapirstein
Reb Shimon Marlin

Zichron Yakov
Rabbi Yehuda Russack
R' Simcha Levi

NEW HAVEN

Kollel of New Haven
Rabbi Menachem Prescott

PASSAIC

Ahavas Israel
Rabbi Yehuda Kovacs

PHILADELPHIA

Philadelphia Community
Kollel
Rabbi Yosef Prupas
Rabbi Yaakov Baum

Young Israel of the Main
Line
Rabbi Avraham Steinberg

PROVIDENCE, RI

Sha'arei Tefillah
Rabbi Eliezer Marcus

QUEENS

Congregation Ohr
Bechor Halevi
Rabbi Chaim Schwartz

House of Torah
Rabbi Yosef Mosheyev

Rabbi Abo Zavulunov

RIVERDALE

Riverdale Kollel
Rabbi Michael
Ghermezian

SAN FRANCISCO

San Francisco Chabura
Rabbi Dan Tobali

SOUTH BEND

Midwest Torah Center
Rabbi Doron Lazarus
R' Simon Springer

ST. LOUIS

St. Louis Chabura
Rabbi Eliyahu Chaim
Goldstone
Reb Yaakov Klein

STATEN ISLAND

Kehilas Niles
Rabbi Dovid Waldman

TORONTO

Kollel Ohel Yom Tov
Rabbi Chesky Weiss

Kollel Toronto
Rabbi Avrohom Goldner

THORNHILL

Ateres Mordechai
Thornhill Kollel
Rabbi Yosef Rothbart

Kollel Ohr Yosef
Rabbi Eli Kohananoo

WATERBURY

Yeshiva Ateres Shmuel
Rabbi Bernstein

WEST HEMPSTEAD

Beis Medrash of West
Hempstead
Rabbi Dov Greer

Young Israel of W.
Hempstead
Reb David Felt

Reb Aaron Gershonowitz

WOODMERE

Aish Kodesh
Rabbi Yoni Levin

Kehillas Bnai Hayeshivos
Rabbi Shmuel Witkin

TO CREATE OR JOIN CHABURA CONTACT US

 732.232.1412 888.485.VAAD(8223) #302 yorucha@baishavaad.org baishavaad.org/yorucha

JOIN THE YORUCHA INITIATIVE!

 888.485.VAAD(8223) #302

 yorucha@baishavaad.org

 baishavaad.org/yorucha

3 WAYS TO JOIN:

AS AN INDIVIDUAL

Join the national Yorucha chabura together!

Tap into the physical or digital resources via hard copies, web, email and/or whatsapp.

Connect with Bais HaVaad Dayanim and Poskim for any questions you may have, as well as arranging study sessions with a Dayan, setting up a chavrusa, and more.

AS A COMMUNITY

Set up or join a community or shul chabura

Reach out to organize a choshen mishpat chabura in your own shul.

AS A BUSINESS

Set up a Board Room Bais Medrash in your business

Mincha Learning In just 5 minutes a day, before or after Mincha, you can learn short, practical and insightful Business Halachos.

Weekly Lunch & Learn Join a deeper dive into the background of the halachos by understanding the sugya behind the halachos as well.